

Manuál pre výchovu vodiaceho psa

OPERAČNÝ PROGRAM
ĽUDSKÉ ZDROJE

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Výcviková škola
pre vodiace
a asistenčné
psy

EURÓPSKA ÚNIA

Európsky sociálny fond
Európsky fond regionálneho rozvoja

Tento projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu a Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Ľudské zdroje
www.esf.gov.sk, www.minedu.gov.sk

Autori: Odborní zamestnanci Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy

Výcviková škola pre vodiace a asistenčné psy,
Rovniankova 1668/16/1, 851 02 Bratislava

Materiál vznikol v rámci projektu **Moderné celoživotné vzdelávanie v odbore tyflokynológia v záujme odstraňovania bariér spoločenského uplatnenia zrakovo postihnutých**, kód ITMS2014+ projektu: 312011K386

Obsah

ÚVOD	4
AKO ČÍTAŤ TÚTO PRÍRUČKU?	5
CELKOVÉ CIELE VÝCHOVY:.....	5
1. TEORETICKÉ ZÁKLADY VÝCHOVY PSA	8
1.1. AKO ZAČLENÍŤ ŠTEŇA DO RODINY (SVORKY) VYCHOVÁVATEĽA.....	8
1.2. KOMUNIKÁCIA.....	10
1.3. UČENIE	16
1.4. SOCIALIZÁCIA ŠTEŇAŤA	20
2. POSTUP VÝCHOVY PODĽA VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ PSA	24
2.1. OBDOBIE SO PSOU MATKOU A SÚRODENCAMI / 0 - 2 MESIACE	24
2.2. OBDOBIE SPOZNÁVANIA ĽUDSKÉHO SVETA / 2 - 4 MESIACE	25
2.3. PREDPUBERTÁLNE OBDOBIE / 4 - 6 MESIACOV.....	34
2.4. OBDOBIE DOSPIEVANIA – PUBERTA / 6 - 9 MESIACOV	43
2.5. ODZNIEVANIE PUBERTY / 9 - 13 MESIACOV	49
2.6. BUDÚCNOSŤ VÁŠHO ZVERENCA.....	52
3. STAROSTLIVOSŤ O PSA	53
3.1. OČKOVANIE, ODČERVOVANIE, PRÍPRAVKY PROTI PARAZITOM.....	53
3.2. KEDY NAVŠTÍVIŤ VETERINÁRA.....	54
3.3. ČASTÉ CHOROBY.....	54
3.4. PODÁVANIE LIEKOV	56
3.5. STAROSTLIVOSŤ O TELO PSA.....	56
3.6. HÁRANIE SUČKY	57
3.7. STERILIZÁCIA SUČKY	58
3.8. KASTRÁCIA PSA.....	58
3.9. RÖNTGEN LAKŤOVÝCH A BEDROVÝCH KLBOV.....	58

ÚVOD

Vitajte medzi vychovávateľmi psov určených na sociálnu prácu. Ďakujeme za Vašu ochotu ujať sa práce, ktorá je pre tento výcvik nesmierne dôležitá. Povaha šteňaťa a jeho správna výchova v prvom roku života sú dôležitým základom. To, v akom prostredí a s kým vyrastá šteňa v tomto období formuje jeho povahu, schopnosť učiť sa aj záujem o spoluprácu s človekom. Toto obdobie trávia vybrané šteniatka u vychovávateľa – dobrovoľníka, ktorým u nás bývajú na 95% ženy, preto celá táto príručka je napísaná v ženskom rode, dúfame, že nám to vychovávateľa - muži prepáčia. Vy teda budete tá, ktorá bude učiť šteniatko čistotnosti a základom slušného správania a vy budete tá, ktorá bude pomáhať psiemu bábätku získať prvé skúsenosti z veľkého sveta, aby sa z neho stal skúsený dorastenec zvyknutý na život v meste so všetkým, čo toto prostredie prináša.

Výchova šteňaťa budúceho vodiaceho psa sa príliš nelíši od výchovy každého mestského psa. Existuje pár zásad a rozdielov, ktoré sú síce dôležité, nie však nespiteľné. V priebehu celej výchovy vám bude k dispozícii koordinátorka výchovy, ktorá vám bude priebežne pomáhať pri výchove vášho zverca, osobne, telefonicky, mailom, či prostredníctvom četu (viber, wapp, messenger a pod.).

Táto príručka bola napísaná preto, aby sa vám stala teoretickým návodom, ako postupovať pri výchove šteniatka vzhľadom na jeho vek. Opisuje situácie, s akými sa pravdepodobne stretnete a najčastejšiu možnosť ich riešenia – nie je však možné uviesť všetky možnosti, vzhľadom na rozsah tohto materiálu. Vždy treba pamätať na to, že každé šteňa je iné, jedno bude napredovať rýchlejšie, iné pomalšie, jedno môže mať napríklad problémy so zostávaním osamote, iné zase bude bojzlivé a bude sa mu nutné venovať inak ako sebavedomému, nebojácnemu psíčaťu. Nebojte sa preto počas výchovy kedykoľvek konzultovať, pýtať sa, keď sa vám nebude niečo na vašom šteniatku pozdávať, alebo budete mať pocit, že sa vám niečo nedarí podľa vašich predstáv.

Čaká vás množstvo príjemných chvíľ, ale aj zodpovednej práce. Výcvik vodiacich psov však nemôže byť úspešný bez dobre vychovaných, šťastných šteniatok, ktoré majú pozitívny vzťah k človeku. Ako vychovávateľ ste veľmi dôležitou súčasťou takmer dvojročného obdobia, v ktorom dostane chlpatý batôžtek šancu stať sa dôstojným, zodpovedným psom, ktorý nahradí svojmu spoločníkovi zrak.

Ďakujeme za to, že ste sa rozhodli stať súčasťou Výcvikovej školy pre vodiace a asistenčné psy, dúfame že sa vám bude táto práca páčiť a veríme že so šteniatkami zažijete množstvo príjemných a veselých zážitkov.

kolektív VŠVAP

Ako čítať túto príručku?

1 časť - Všeobecné východiská

Ide o nahustené dôležité informácie, ktoré si treba prečítať vopred, ale sa k nim vracajú aj počas výchovy šteňaťa. Na prvé prečítanie pôjde možno o náročné veci, ktoré začnú dávať zmysel až po praktických skúsenostiach so šteňaťom.

2. časť – Praktický sprievodca výchovou

Tu je podľa vekových období šteňaťa zhruba popísané čo s ním kedy treba robiť. Nie je potrebné čítať dopredu – postupne si prečítať iba obdobie, ktoré sa práve týka šteňaťa. Pri učení nových vecí je vhodné sa vrátiť späť k informáciám z predošlého obdobia.

3. časť – Starostlivosť o psa

Táto časť je venovaná fyzickej - veterinárnej starostlivosti o psa. Odporúčame prečítať raz na začiatku a v prípade potreby sa k tejto kapitole vracajú.

CELKOVÉ CIELE VÝCHOVY:

Asistenčné a vodiace psy sú určené na pomoc ľuďom s určitým zdravotným hendikepom. Na to, aby takýto človek zvládol spoluprácu so psom a starostlivosť oňho je potrebné, aby mal na to pes jednak vrodené predpoklady a jednak bol vedený trochu iným spôsobom ako bežný pes. Preto si v úvode predstavíme ideál psa ☺, ktorý nastupuje po 1. roku života do tréningu:

- **ochotný, komunikatívny, ľahko ovládateľný pes s pozitívnym vzťahom k človeku**

Na to, aby pes spolupracoval s človekom, ktorý má zdravotný hendikep a vo veľa prípadoch nižšiu mieru prirodzenej autority je potrebné, aby prirodzene dával prednosť človeku pred svojimi záujmami. Aby ochotne a radostne príbehol vždy keď ho človek zavolá. Tieto charakteristiky sú do istej miery vrodené a preto používame do programu výchova psy z nášho účelového chovu, kde už rodičia tieto povahové charakteristiky majú. Tieto vlastnosti sa však dajú výrazne ovplyvniť vo výchove v negatívnom aj pozitívnom slova zmysle. Podpora, pochvala v správnu chvíľu a radosť z pokrokov šteniatka budujú nielen jeho sebavedomie ale aj pozitívny vzťah k človeku. Jednoznačne stanovené pravidlá a schopnosť človeka dosiahnuť ich dodržiavanie zvyšujú ovládateľnosť psa a jeho dôveru v neho. Správne pochopenie reči tela a komunikácia k psovi tak, aby človeku rozumel sú však absolútnym základom pre úspešné zvládnutie nielen tohto ale aj nasledujúcich cieľov.

- **pes akceptujúci zásady slušného správania**

Slušným správaním myslíme správanie v domácnosti, v cudzích interiéroch, ale aj na vodidle, či pri voľnom pohybe. Slušne vychovaný pes nelezie do postele, na gauč, nežobre a nekradne jedlo a veci čo mu nepatria, neničí zariadenie bytu, nevynucuje si neustále pozornosť, vokálne sa neprejavuje

(nekňučí, nešteká, nezavýja), nevyskakuje na ľudí, nehryzie ich a neoblizuje. Za slušné správanie však považujeme aj určité stereotypy správania, ktoré sa pes naučí robiť bez toho aby mu človek dával akýkoľvek povel. Napríklad keď sa otvorí dvere (na byte či aute) neznamená to že sa nimi má hneď prejsť, má čakať na povel alebo gesto človeka, ktorý rozhodne či sa cez tie dvere má prejsť alebo nie. Po príchode do akéhokoľvek interiéru by sa pes mal správať pokojne a bez toho aby mu človek povedal akýkoľvek povel by si mal po chvíli ľahnúť a zostať v pokoji. Pri chôdzi na vodidle pes neľahá. Keď človek zastane, tak by sa slušne správajúci pes zastaví a zostane v pokoji – je jedno či si ľahne, sadne, ale nenaťahuje vodidlo a trpezlivo čaká kým sa človek rozhodne pokračovať v ceste. Pri pohybe navolno pes nežerie nič zo zeme (ani palice, šišky), sleduje si sám človeka, neodbieha, nehrabe jamy, neskáče do vody a na zavolanie príde. Venčí (vyprázdňuje sa) výhradne na trávnatých plochách a na vodidle. Pri hre s inými psami ich neterorizuje, nenakrýva, iné zvieratá nenaháňa. Tieto zručnosti nemajú veľa spoločné s genetikou vo veľkej miere závisia na

množstve času a trpezlivosti, ktoré človek venuje psovi. **Cieľom teda nie je naučiť psa len mechanicky vykonávať cviky, aby sa slušne správal, ale naučiť ho slušne sa správať automaticky v rôznych prostrediach.** Tieto zručnosti prispievajú k mentálnemu rozvoju psa a výrazne uľahčujú samotný priebeh tréningu.

- ***dobře socializovaný pes pokojný vo všetkých prostrediach***

Socializácia je privykanie psa na ľudský svet. Pre psa je prirodzeným prostredím príroda, avšak keď od malička vyrastá v rušnom mestskom prostredí ľahko sa preňho stane prirodzeným aj toto. Nakoľko psí pomocníci asistujú ľuďom s postihnutím vo všetkých prostrediach je nevyhnutným základom prípravy takéhoto psa ukázať mu všetky možné typy prostredia do ktorých sa môže v budúcnosti dostať. Pes má našťastie schopnosť generalizovať, preto nie je potrebné navštíviť napríklad všetky hračkárstva v okolí. Postačí ho proste zoznámiť s prostredím obchodov – že sú tam rôzne pachy, zvuky, povrchy, že tam treba trpezlivo čakať a nevyberať nič z regálov pokiaľ si človek niečo vyberá. Základom úspechu je často brať so sebou psa kamkoľvek a na čo najrôznorodnejšie miesta - od dedinského prostredia, kde za plotmi štekajú psy, cez pokojné sídliská až po rušné miesta centier miest či nákupných centier.

Do spoznávania sveta patrí aj spoznávanie iných zvierat a ľudí. Je ideálne ak vyrastá v domácnosti s inými druhmi zvierat a učí sa v ich prítomnosti pokojne správať. Je vhodné občas zájsť na farmu spoznať hospodárske zvieratá, do výbehu pre psy spoznať rôzne plemená psov. Pri spoznávaní je dôležité zabezpečiť, aby pes zvieratá nezačal naháňať. Pre šteňa sú inými ľuďmi ľudia s dáždnikmi, v dlhých plášťoch, s barlamami, krívajúci, ale aj deti ak ich nemá v domácnosti. To ako postupovať pri socializácii, ako rozpoznať stres a strach u šteňaťa a ako sa zachovať v týchto situáciách sa dočítate s kapitole s príslušným názvom.

- ***trpezlivý pes zvyknutý na nepohodlie a manipuláciu s telom***

Pes by mal byť schopný zniesť akúkoľvek manipuláciu s telom – od prezerania uší či zubov, cez pokojné správanie pri česaní a strihaní nechtov, až po položenie na bok, či akceptovať otočenie na chrbát (veľmi opatrne a nie nasilu). Je to nevyhnutným základom nielen pre veterinárne vyšetrenie, ale v niektorých prípadoch aj pre samotný výcvik. Taktiež by pes mal byť zvyknutý a nezdráhať sa ísť na prechádzku či prší, sneží, je teplo alebo je búrka a aj si v takomto počasí na povel ľahnúť, či zostať stáť. Samozrejme treba vždy prispôbiť tieto požiadavky konkrétnemu počasiu. Pre

labradora je omnoho nebezpečnejšie počasie nad 30 stupňov, ako dážď alebo sneh. Preto so starším psom treba ísť na prechádzku aj v teple, ale dávať veľký pozor na prehriatie. Za nepohodlie považujeme okrem výkyvov počasia aj schopnosť zniesť určité obmedzenia. Napríklad v aute, alebo autobuse sa zmestiť do malého priestoru a trpezlivo tam vydržať až pokiaľ sa nevystupuje. Pes by mal akceptovať aj položené vodidlo na chrbte, alebo zamotané medzi nohy. Taktiež oblečenie postroja, alebo obtretie sa nohy o telo psa by ho nemalo nijako prekvapiť.

1. TEORETICKÉ ZÁKLADY VÝCHOVY PSA

Pes je spoločenské zviera, ktoré sa rodí s určitým modelom sociálneho správania. V rámci modelu tohto správania by pes mal prirodzene rešpektovať toho, kto mu zabezpečuje a naplňuje jeho prirodzené potreby (potrava, pohyb, mentálne zamestnanie, ochrana, spolupatričnosť- sociálny kontakt) a súčasne mu nastavuje pravidlá a hranice podľa ktorých spolu fungujú. Pokiaľ sú tieto pre psa zrozumiteľné a jednoznačné (teda sa nemenia) je vyrovnaným, spokojným tvorom.

1.1. AKO ZAČLENÍŤ ŠTEŇA DO RODINY (svorky) VYCHOVÁVATEĽA

Šteňa je vo svojej prirodzenej rodine/svorke kŕmené, ochraňované, učené staršími zvieratami a venuje sa mu primeraná pozornosť. Aby všetci spolu mohli existovať a užiť si, musia medzi sebou spolupracovať. Takže šteňa už od narodenia vie, že by malo mať vo svojom živote niekoho, kto mu zabezpečí pre život všetko potrebné a že je potrebné s ním spolupracovať a dodržiavať pravidlá. V prípade ich nedodržiavania bude vždy primerane upozornený niekým z dospelých na to, aby sa ich naučil rešpektovať. V prípade psej svorky je takýmto vodcom pes, ktorý si svoju pozíciu získava pokojným, sebavedomým, asertívnym a vyrovnaným správaním. V žiadnom prípade nejde o šikanátora, ani agresora, konfliktom predchádza a nevyvoláva ich. Má však všetky zdroje (potreby svorky) pod kontrolou. V prípade ľudskej rodiny musí dospelý človek zastúpiť túto vodcovskú úlohu tak, aby to pre šteňa bolo zrozumiteľné.

- **Všeobecné závery pre vychovávateľa - aký by mal byť:**

Človek by mal byť pre šteňa učiteľom, ktorému dôveruje a u ktorého hľadá ochranu a naplnenie svojich primárnych potrieb (potrava, voda, bezpečie, pohyb, sociálny kontakt). **Na to, aby túto dôveru v človeka šteňa nestratilo je veľmi dôležité aby bol vychovávateľ pokojný, vyrovnaný, dôsledný, asertívny a dôveryhodný pre psa (konzistentný v nárokoch) - nesmie sa správať nevypočítateľne.** Pri výchove teda musí človek vždy pokojne, ale asertívne trvať na tom, čo od šteňaťa chce bez známok agresie a kriku. Ak však šteňa zistí, že človek je nedôsledný a často nedosiahne to, aby psík spravil to, čo od neho chce, znižuje sa postupne u šteňaťa dôvera v človeka a môže sa to prejavovať v ochote ku spolupráci.

Vždy však treba brať do úvahy vek šteniatka a to, čo už ovláda. Je teda zbytočné snažiť sa malé šteňa odvolať od hry s iným psom, keď ešte nemá základy privolania, radšej treba ísť a bez slova ho odvieť. Dôslednosť je dôležitá nielen pri trvaní človeka na splnení povelu, ale napríklad aj pri trvaní na tom, že musí vždy čakať pred dverami na utretie labiek, alebo, že na človeka sa vždy nesmie skákať, alebo že papuče, aj keď ich rozhrýzlo, naďalej nie sú jeho hračka. Šteňa bude mať značne jednoduchší život, keď bude preňho bude jednoznačne jasné, čo má dovolené a čo zakázané.

- **Zrozumiteľnosť pre správnu komunikáciu a spoluprácu:**

Malé šteňa, keď príde do ľudskej rodiny / svorky vie, že by malo s človekom spolupracovať. Je to však na človeku, aby túto spoluprácu podporil správnym, pre šteňa zrozumiteľným spôsobom. To znamená namiesto dohovárania typu: „Ale toto sa nesmie robiť“, alebo „Tuto si pekne sadkaj“ použiť spôsob komunikácie ktorej šteňa rozumie. (Viac v kapitole komunikácia)

- **Zabezpečenie ochrany šteniatka:**

Ochraňovať šteňa znamená na jednej strane poskytnúť mu obydlie, chrániť ho pred extrémnymi teplotnými výkyvmi, extrémnou námahou, pred úrazmi (napr. kolíziou s autom, zožratím niečoho nebezpečného) a pod. Na druhej strane je potrebné **v niektorých prípadoch šteňa chrániť pred niektorými ľuďmi, deťmi a psami, pri malom šteňati aj z ochrany pred rušným prostredím**. Pri prejave stresu z rušného prostredia (časté najmä pri malých šteňatách) nie je potrebné chlácholiť šteňa, či zdvíhať na ruky. Ako postupovať pri socializácii a ako sa zachovať pri prejavoch stresu v rušnom prostredí je popísané v časti o socializácii.

Pri strete s iným psom vždy pozorujte reakciu svojho šteňaťa. Ak šteňa aj napriek vrčaniu alebo štekaniu druhého psa veselo poskakuje, vyzýva druhého psa do hry (poloha zadok hore, predné packy ležia) nemusíte zasahovať. Ak však vidíte, že vaše šteňa stiahlo chvost, snaží sa utiecť, schovať sa za vás, kňučí, alebo keď druhý pes neustále na vaše šteňa naskakuje – postavte sa medzi psa a šteňa a snažte sa druhého psa odohnať, alebo ho zložiť dole (alebo požiadajte majiteľa aby si ho odviezol). Takto šteňaťu ukážete, že ho dokážete ochrániť, naopak zdvíhanie na ruky a chlácholivý tón hlasu iba posilňuje jeho strach. Ak budete mať naozaj strach že vaše šteňa je ohrozené, môžete ho zdvihnúť na ruky, ale nechlácholte ho, iba ho odneste na bezpečné miesto a bez emócií ho položte na zem. Pri strete so psom rozlišujte situáciu, či cudzí pes pribehol k Vám alebo naopak Vaše šteňa odbehlo za iným psom. V prípade že Vaše šteňa odbehlo za iným psom (na spoločnom území) a ten naňho zavrčí, alebo ho chňapne vôbec sa neznepokojte – nechajte ich nech si to medzi sebou vybaví. Zasaďte (ochraňujte šteňa iba v prípade ak pes pribehne za Vami a šteňa nejakým spôsobom ohrozuje (správanie Vášho šteňaťa naznačuje že ,mu je správanie druhého psa nepríjemné)..

Podobne je to aj s ľuďmi, aj keď labrador sa väčšinou ľudí nebojí, môže sa stať, že malé šteňa sa vo veľkom dave (kde ho budú chcieť všetci hladkať) nebude cítiť dobre, preto takéto miesto rýchlo opustite a nedovoľte naňho siahať. Taktiež keď je šteňa na chrbte, otočené hore bruchom a hladkáte ho, nedovoľte nikomu ďalšiemu sa ho dotýkať, je to veľmi zraniteľná poloha. Malé šteňa vodievajte do rušných priestorov zozadku v taške –čo je preňho taktiež ochrana svorky.

- **Zabezpečenie PRIMERANEJ starostlivosti a pozornosti:**

Niekedy majú ľudia pocit, že sa šteniatkom musia neustále zaoberať. Takáto neustále pozornosť je však pre šteňa zmätočná. Pre lepší odhad, ako najstť vhodnú mieru pozornosti voči šteňaťu môžu pomôcť nasledovné konkrétne doporučenia:

- **Vyvarujte sa neustálemu kontaktu so šteniatkom**, aj keď si ho bude vyžadovať. Rozdeľte si deň na interaktívne (kedy sa mu venujete) a pasívne časti, kedy bude mať šteňa k dispozícii iba svoje hračky. Aj keď šteňaťu nebude venovaná pozornosť, treba ho mať prvé týždne stále “jedným očkom” pod dohľadom, aby sa dalo zasiahnuť a presmerovať prípadnú nežiaducu činnosť šteniatka.
- **Nerušte šteňa počas spánku**, nedovoľte to ani iným ľuďom či deťom. Pelech je pre šteňa útočisko na ktorom by nemalo byť vyrušované.
- **Vyhradte mu dovolený priestor** v ktorom sa môže pohybovať, aby ste ho mali pod dohľadom. Keď je šteňa ešte malé, pozatvárajte miestnosti, kde sa momentálne nezdržujete. Aby sa nestalo, že počas toho kým v kuchyni varíte, ono v obývačke obhrýza kvetiny☺. Pri zostávaní osamote mu nenechávajte voľne prístupný celý byt.
- **Režim dňa** určuje človek, ale musí ho prispôbiť potrebám šteňaťa, podľa jeho veku. V každom veku však treba dodržiavať postup: **prechádzka – kŕmenie – oddych**. Po kŕmení musí nasledovať vždy aspoň hodinový oddych, aby nedošlo k torzii žalúdka. Ak sa najedené šteniatko začne blázniť, ignorujte jeho aktivitu, po chvíli sa upokojí a zaspí.
- **Stanovte pravidlá**, ktoré dôsledne všetci členovia rodiny (príp. obyvatelia bytu) od 1. dňa musia všade dodržiavať. Pravidlá majú za cieľ urobiť svet šteňaťu jasnejší a jednoduchší (napr.: do misky sa nevrhá, pred dverami sa čaká, ruky sa nehryzú, na posteľ sa nevyskakuje atď..)
- **Človek musí mať “zdroje” pod kontrolou**. Cenné zdroje, ako mlsky, hračky, hra so psami, prechádzky, hladkanie, voľný pohyb, používajte ako odmenu za správanie, ktoré chcete u šteňaťa dosiahnuť.
- **„Nepodlizujte sa“ šteňaťu**. Nechodte za ním kvôli tomu že ho chcete pohladkať, alebo pomojkať sa. Ak chcete vyvolať interakciu so šteňaťom najskôr si ho privolajte. Po príchode domov, alebo ráno po zobudení sa s ním emotívne nevítajte, ignorujte ho kým sa neupokojí až potom ho pohladkajte, alebo sa mu prihovorte.

1.2. KOMUNIKÁCIA

Komunikácia je výmena informácií. Medzi ľuďmi prebieha najmä verbálne, ale aj neverbálne. U psov je komunikácia neverbálna. Ak sa chceme pochopiť musíme komunikovať so psom v maximálnej možnej miere neverbálne. **Aj keď sa človeku často zdá, že pes rozumie ľudskej reči, je to spôsobené iba jeho schopnosťou rozumieť neverbálnej reči nášho tela. Slovnému dohováraniu, vysvetľovaniu a presvedčaniu pes nerozumie.** Zahlcovanie psa záplavou ľudských slov prostredníctvom ktorých od psa človek niečo chce má úplne opačný efekt - pes zostane zmätený, preťažený, preto časom „vypne sluch“ smerom k človeku a prestane ho úplne vnímať. Pes oveľa lepšie vníma a rozumie reči tela človeka, tónu jeho hlasu, vnútornej energii ktorú vyžaruje.

KOMUNIKÁCIA PSA SMEROM K OSTATNÝM - ČO NÁM PES HOVORÍ

Psy medzi sebou komunikujú neverbálne a presne tak isto sa „prihovárajú“ aj človeku. Naučiť sa správne si vysvetliť čo „hovoria“ je vecou praxe získanej pozorovaním psov a prácou s nimi. Táto kapitola je iba veľmi stručným prehľadom toho, čo je dôležité si všímať, na vysvetlenie významu existuje totiž veľmi veľa možností. Základom je naučiť sa registrovať nie iba „reč“ jednotlivých častí tela psa, ale pozerať sa na psa ako celok. (Např. vrtiaci chvost môže znamenať okrem toho, že pes je veselý aj to, že je v strese.).

Čo si teda všímame na psoch:

- **Pohyb** – plynulosť pohybu je veľmi dôležitým ukazovateľom pokojného vyrovnaného psa. Stres sa prejavuje nekoordinovanou zmenou pohybu. Jednou možnosťou je inhibovanie stresom – teda spomalením pohybu, pes v extrémnom prípade môže až „zmrznúť“ vplyvom stresujúceho faktoru. Druhou možnosťou je aktivovanie stresom – teda zrýchlením pohybu, ktoré je nekoordinované, teda pes pri poskokoch naráža do vecí, potkýna sa a podobne.
- **Telo psa** – celkové postavenie (prikrčené, napriamené..), nastavenie pohľadu (hlavou uhýba, alebo priamo pozerajú na objekt záujmu) koža – srst (napnutá, uvoľnená, zježená..). Zjednodušene platí prikrčené telo, uhýbajúci pohľad zračí neistotu u psa a napriamenie, zameranie na objekt znamená zvýšený záujem o objekt z rôznych príčin.
- **Hlava** – uši (zdvihnuté – napriamené, stiahnuté dozadu – až vykrútené..), pysk (uvoľnený, stiahnutý dozadu..), oči a smer pohľadu (privreté, vypúlené, fixujúce objekt, uhýbajúci pohľad..).
- **Chvost** – poloha (uvoľnený, stiahnutý medzi nohami, postavený vysoko nad chrbtom..), rýchlosť pohybu chvosta. Všeobecne platí čím je chvost nižšie tým je pes neistejší, čím vyššie tým je sebavedomejší.
- **Prejavy** – oblizovanie ňufáka, zívanie, dychčanie, slintanie, škriabanie sa, otriasanie hlavy. Tieto prejavy sú zväčša znakom stresu, aj tu môžu byť výnimky, např. slintanie pred podávaním potravy, alebo škriabanie keď psa naozaj niečo svrbí.

AKO ZROZUMITEĽNE KOMUNIKOVAŤ SO PSOM

Ľudia medzi sebou komunikujú zväčša verbálne, vedia však komunikovať aj rečou tela. Pri komunikácii so psom je nevyhnutné „oprášiť“ zručnosti reči tela a tento spôsob komunikácie využívať čo najviac pri komunikácii so psom a najmä s malým šteňaťom. Ide jednak o neverbálne gestá, ale aj využitie rôznych zvukov a intonáciu hlasu.

Konkrétne:

- **Očný kontakt** so šteňaťom je najdôležitejší pre komunikáciu s ním. Hoci možno klient nebude môcť kvôli svojmu hendikepu psovi očný kontakt ponúknuť, pri výchove psa je očný kontakt

nevyhnutný. Jednou z prvých vecí, ktorú sa šteňa musí naučiť bude, aby sa po oslovení menom pozrelo človeku do očí (vtedy je isté, že človeka vníma a sústredí sa naňho).

- **Neverbálne gestá a postavenie tela človeka** pomáhajú psovi pochopiť povel a vykonať ho. Používajú sa najmä pri malých šteňatách, ktoré sa učia povel. Postupne, zhruba po období puberty, keď už pes pozná slovný povel sa postupne gestá eliminujú.

Napríklad:

- **Tlieskanie rukami** motivuje šteňa k pohybu, aktivite.
- **Čupnutie si s roztvorenou náručou** motivuje šteňa k tomu aby k človeku prišlo, alebo donieslo aport.
- **Nastavené spojené dlane, otočené dohora** naznačia šteňaťu, aby podalo aport do nich.
- **Lúskanie prstami** pred idúcim psom mu pomôže ukázať smer alebo miesto kam človek chce, aby išiel.
- **Zdvihnutý prst, spolu s rôznymi zvukmi** pomôžu zvýšiť pozornosť na človeka.
- **Potľapkanie rukou po zemi spojené s pozitívnym hlasom** naznačuje šteňaťu, že človek chce, aby dané miesto išlo, alebo si ľahlo.
- **Tľapkanie rukou po stehne** – naznačuje šteňaťu že človek chce, aby prišlo k nemu a dotklo sa ho.
- **Napriamený nahnevaný človek s rukami vbok** evokuje šteňaťu, že človek je naozaj nahnevaný.
- **Búchanie rukou po gauči, alebo posteli spojené s nahnevaným hlasom („fuj“)** naznačí šteňaťu, že lezenie na tieto miesta je zakázané. Podobne sa toto dá požiť pri demolácii bytu šteňaťom na ohryzené kusy nábytku, alebo vysypaný kôš.
- **Predpažená ruka s otvorenou dlaňou nasmerovanou k psovi** – naznačuje psovi že má zostať na mieste.
- **Blokovanie telom** – keď sa chce pes niečomu vyhnúť a my chceme aby tade išlo (napr. popri eskalátore, alebo presklenej stene, môžeme ho jemne telom vyblokovať, aby od nich nebočilo), alebo naopak sa chce dostať k niečomu, čo nesmie (napr. chce kontaktovať druhého psa, tak sa dá pomocou tela pes vyblokovať tak, aby k nežiaducemu kontaktu nedošlo). Taktiež ak chceme naučiť šteňa, že má zakázaný vstup na nejaké miesto.
- **Dotyk a rýchlota pohybu človeka.** Keď pes nevníma človeka je často najrýchlejšou cestou fyzický dotyk – ten môže byť jemný ako upozornenie, ale aj dôrazný, alebo rázny ako korekcia. Pri dotyku je pre psa veľmi dôležitá aj jeho rýchlota. Pomalými pohybmi psovi vysvetľujeme čo má robiť, rýchlymi psa korigujeme.
- **Dotyk (potľapkanie) alebo štuchanec (prstami) kdekoľvek do kožucha** - keď pes človeka nevníma, lebo je na niečo upriamený takýto zásah preruší jeho zaujatie a presmeruje svoju pozornosť na človeka.
- **Rýchly štuchanec, alebo štipanec kdekoľvek do kožucha** – keď pes robí niečo zakázané tak takýmto rýchlym „uhryznutím“ toto správanie môžete skorigovať. Musí však byť vykonané veľmi rýchlo a presne včas kedy robí nevhodné správanie, inak ich pes nepochopí.

- **Intonácia hlasu.** Psy lepšie reagujú na skôr nižšie posadený, asertívny hlas. Hysterické, piskľavé hlasy psa skôr znervózňujú a vôbec ich neberú vážne. Ak potrebujete ovplyvniť aktivitu psa potom platí, že vyšším hlasom sa dá pes vymotivovať k vyššej aktivite, pohybu (napr. povel „pod“) a naopak, hlbším pokojným hlasom sa dá pes upokojiť, aby zotrval v požadovanej polohe (napr. povel „zostaň“). Ak má pes prestať s neželenou činnosťou, tak „fuj“ musí byť vyslovený asertívnym hlasom, podobným zavrčaniu psa.

- **Povely.** Jediné slová, ktoré vie pes identifikovať sú povely, alebo jednoslovné označenia vecí, ktoré sa však musí najskôr naučiť! Viac o tom ako ich učiť je v kapitole o učení. Dôležité všeobecné zásady na ktoré treba pamätať pri komunikácii so psom prostredníctvom slovných povelov sú:
 - **Na to, aby pes povel splnil musí s ním byť oboznámený.** Nemá preto význam hovoriť psovi „lahni“, keď nevie čo to znamená.

 - Pokiaľ šteňa nepozná svoje meno, nespájajte ho s povelom. Vo vyššom veku však pred použitím povelu najskôr psa oslovte, aby na vás upriamil pozornosť a vedel, že povel, ktorý bude nasledovať bude patriť jemu.

 - Pes má vynikajúci sluch, preto **na psa nekričte**, snažte sa dosiahnuť splnenie povelu asertivitou. Keď budete na psa pravidelne kričať dosiahnete iba to že sa vás bude báť, alebo váš hlas začne ignorovať. Keď budete komunikovať so psom tichým hlasom, budete mať priestor na prípadné zvýšenie hlasu keď to jeho správanie bude naozaj vyžadovať.

 - Povel vyslovujte jasne a zreteľne.

 - **Povely používajte v nezmenenej podobe na požadovaný úkon** (napr. „zostaň“ a nie „tu pekne čakaj“), a neopakovať ich rýchlo za sebou.

 - **Po zadaní povelu 2-3 sekundy počkajte**, pretože zhruba tak dlho trvá, kým sa labradorovi dostane zvukový vnem do mozgu a zvládne na to zareagovať. Ak po tejto dobe povel nesplní povel zopakujte s prípadnou pomocou (gestom, naznačením čo od neho chceme) alebo korekciou.

 - Nezahlcujte psa komentármi v ľudskej reči, pes im nerozumie a preto ich bude ignorovať. (*povedzte „fuj“ a nie „no ale toto nesmieš hrýzť“*)

 - **Vždy keď zadáte povel musíte dosiahnuť jeho splnenie**, inak v psovi vytvoríte asociáciu že ak nezareaguje na povel nič sa nedeje – nebudete na ňom viacej trvať. Preto ak dopredu vidíte, že v momentálnej situácii pes váš povel nesplní, alebo nie ste schopná dosiahnuť jeho splnenie, radšej ho ani nezadávejte - toto by sa samozrejme malo stávať iba výnimočne! (*napr. šteňa je tak zaujaté hrou so psom, že nebude možné ho odvolať – radšej choďte za ním a odvedte ho bez slova*)

 - **Neprecvičujte povely v rovnakom poradí.** Pes sa učí pomocou asociácií a keď bude vždy po povelu „sadni“ nasledovať „lahni“, veľmi rýchlo si začne po povelu „sadni“ líhať aj bez povelu. Preto vždy obmieňajte cvičenie – výber povelov, ich postupnosť, dĺžku trvania cvičenia atď.

SPÄTNÁ VÄZBA / ODPOVEĎ - veľmi dôležitá súčasť komunikácie

Pre komunikáciu so psom – aby pes rozumel čo od neho človek očakáva je nesmierne dôležité poskytovať mu neustále odpovede (spätnú väzbu) na jeho správanie. Zjednodušene sa to dá prirovnať detskej hre „zima – teplo“. Ak robí to, čo od neho chceme dávame mu pozitívnu spätnú väzbu – hovoríme mu nie teplo ale „super“ alebo „šikovný“, alebo mu za odmenu poskytneme možnosť pohrať sa so psami. Ak nerobí to, čo od neho chceme presmerujeme jeho správanie, alebo pri zakázanom správaní použijeme negatívnu spätnú väzbu namiesto slova zima povel „fuj“ alebo „nie“.

Základom úspešnej spätnej väzby je vnútorné nastavenie človeka. Ak pes robí niečo dobre, človek by mal byť naozaj vnútorne spokojný z toho čo spolu dokázali, alebo tešiť sa z toho, že to pes robí dobre. Ak použije pochvalu iba ako slovo, bez emócie tak tomu pes neuverí. Najlepšou kontrolou či pes vníma pochvalu ako pochvalu je jeho vrtiaci chvost. Ak pes robí niečo zle (napr. žerie niečo zo zeme) tak povel „fuj“ bez emócie a vnútorného „nahnevania sa“ nebude fungovať.

Vždy je jednoduchšie psovi vysvetliť to čo má robiť, ako to čo nemá robiť. K tomu aby si spojil správanie s následkom musí prísť následok (spätná väzba) okamžite po správaní. **Čiže základom úspešnej pozitívnej aj negatívnej spätnej väzby je robiť ju okamžite po správaní psa.**

Pozitívna spätná väzba:

Pri výchove šteňaťa treba vždy uprednostňovať láskavý prístup, povzbudenie a pochvalu. Človek musí byť pre psa vždy najväčšou odmenou, jedlo je iba časťou odmeny. Dajte šteniatku vždy vedieť, že ste spokojná s jeho správaním úsmevom, dotykom, pozitívnou energiou a srdečnou pochvalou. Na rozdiel od iných odmien seba máte vždy pri sebe ako odmenu. Rôzne situácie vyžadujú rôzne tóny-hlasy napr. tichý hlas upokojuje šteniatko kým hlasnejší, viac radostnejší hlas, „nabudí“ šteniatko. Viac konkrétnych tipov ako používať pochvalu/odmenu:

- **Označovač „SUPER“** – používa sa pri učení nových povelov alebo prvkov správania. Človek týmto slovom označí moment, kedy pes robí to čo od neho človek očakáva a následne ho odmení mlskou. Veľmi dôležité je správne načasovanie. Super prichádza presne v moment kedy pes robí to čo má, mlska môže prísť aj neskôr.
- **Pochvala po správne vykonanom povele, alebo po vhodnom správaní („šikovný“** emotívnym, pozitívnym hlasom), kedy človek emotívne dá najavo aké je šteňa šikovné, po tejto pochvale nemusí nasledovať mlska. Pochvalu môže sprevádzať aj pohladkanie, ale nie je to nevyhnutné – skôr naopak hladkanie zvykne psa rozrušiť alebo rozptýliť.
- **Pokojné pohladkanie** – používa sa keď sa pes upokojí – napríklad si sám od seba ľahne, alebo sadne na novom mieste (napr. v reštaurácii). Pohladkanie musí byť pomalé a plynulé – takto dá človek psovi najavo že je spokojný s jeho správaním bez toho aby mu verbálne čokoľvek povedal. Ak by bolo hladkanie hektické tak by mohlo psa vyburcovať k aktivite.

Plynulý dotyk - pohladkanie berie pes ako pozitívnu spätnú väzbu. Človek má tendenciu hladkaním upokojsovať, pre psa je to však signál nie na upokojenie ale na podporenie činnosti ktorú robí. Preto si treba dávať veľký pozor a nehladkať psa ktorý napr. kňučí alebo je v strese, pretože v psej reči ho vlastne uisťujete že je dobré kňučať a že je naozaj čoho sa báť.

- **Pochvala po náprave nevhodného správania** („dobre“ normálnym hlasom). V tomto prípade treba iba vyjadriť spokojnosť nad tým, že prestalo s neželanou činnosťou, bez veľkých emócií a pokračovať v chôdzi, alebo v predchádzajúcej činnosti.

Dôvodom pre tento rozdiel je to, že nežiaducu činnosť ani nemalo šteňa začať robiť a človek ho iba napomenul - opravil. Ak poslúchne je to OK, ale nijak špeciálne sa netreba tešiť a chváliť ho, pretože často po búrlivom chválení sa šteňa vráti k nežiaducej činnosti, nakoľko si to môže vysvetliť tak, že to čo robilo vyvolalo v človeku radosť.

- **Odmena** – Odmenou za vhodné správanie môže byť poskytnutie toho čo má šteňa rado. Môže to byť prejavenie pozornosti od človeka, umožnenie voľného pohybu, naháňačka so psami, hra s človekom, či hračkou.

Negatívna spätná väzba:

Musí pre psa vždy niesť informáciu „toto správanie je zlé“, nikdy nesmie niesť informáciu „ty si zlý, nepočúvaš ma a preto na teba kričím“. Šteňa nebite alebo neprevalujte na chrbát, nerozumie tomu a bude iba zmätené. Ako negatívna odpoveď zväčša postačí nie, syknutie nahnevaným hlasom, zvýšenie hlasu, fuj či štuchnutie prstom. Intenzitu je potrebné prispôbiť veku a temperamentu šteňaťa.

Potom však vždy musí nasledovať informácia čo od šteňaťa očakávame – naznačiť mu aké správanie požadujeme.

Nesmierne dôležitá je aj energia ktorú vyžarujete, teda musíte byť vnútorne presvedčená o tom, že si neprajete aby pes pokračoval v tom, čo práve robí, môžete byť aj nahnevaná („fuj“ vyslovené veselým, alebo neistým hlasom pes určite nebude brať vážne.) Treba využiť reč tela, teda napriamiť postavu, aby vyzerala čo najväčšia s rukami vbok a hlboký asertívny hlas.

V prípade nevhodného správania ako je napríklad žratie niečoho zo zeme, alebo trhanie sa za psom často nemusí stačiť iba negatívna spätná väzba. V takýchto prípadoch je pes tak zaujatý svojou činnosťou, že slová nemajú veľký význam a preto je najúčinnnejšie pristúpiť k fyzickej korekcii. Pes by mal po korekcii sám opraviť, alebo ukončiť svoju predošlú činnosť. To že sa to stane znamená, že sám prestane s nežiaducou činnosťou a pozrie na človeka. Držanie psa rukami za obojok, alebo na napnutom vodidle tak, aby nemohol robiť zakázanú činnosť nie je korekcia, je iba zabránenie psovi v činnosti ktorú robí.

Ako na to?

- **Korekcia vodidlom** - náprava nevhodného správania prostredníctvom vodidla. Tu je nesmierne dôležité, že vodidlo musí mať človek v ruke uvoľnené. V momente, kedy potrebujete upozorniť, alebo opraviť psa potom stačí iba krátko „cuknúť“ a uvoľniť. Týmto spôsobom je pes upozornený na chybu, keby bol na napnutom vodidle, trhnutie by necítil. Silu tohto „cuknutia“ je treba prispôbiť povahe a veku šteňaťa (čím jemnejšie a menšie je šteňa tým menšiu silu treba použiť). Ak šteňa nereaguje, treba zvýšiť jeho intenzitu. Pri korekcii psa pri prechádzke na vodidle sa nepohybujte a zostaňte stáť na mieste až pokiaľ ju neukončíte – teda pes neprestane s neželanou činnosťou a pozrie na človeka.
- **Fyzická korekcia** - pri fyzickej korekcii (štuchnutie do psa keď robí niečo zakázané) je veľmi dôležitý zákon akcie a reakcie. Korekcia nemusí byť tvrdá, ale musí prísť veľmi rýchlo a v správnu chvíľu (musí nasledovať okamžite po nežiaducej činnosti, inak sa minie účinku). Preto ak pes niečo urobí zle, alebo dobre nepremýšľajte nad tým akým spôsobom ho pokarhať ale zareagujte ihneď. Pokojne do psa drgnite kolenom, keď má hlavu strčenú v odpadkovom koši a tvárte sa pri tom že ste si to vôbec nevšimla.

1.3. UČENIE

VŠEOBECNÉ VÝCHODISKÁ – AKO SA PES UČÍ ?

1. **Pes sa učí pomocou ASOCIÁCIÍ** – teda si dobre pamätá súvislosti medzi jednotlivými situáciami, ktoré zažil a akú reakciu a dôsledky vyvolala jeho činnosť. Preto je dôležité podporovať vytváranie pozitívnych asociácií (napr. keď na zavolanie pes príde, tak bude vždy pochválený, dostane misku - urobí to tak aj nabudúce), ale aj negatívne asociácie (napr. keď vonku pes žerie odpadky, bude vždy nasledovať rázna korekcia a správanie už nezopakuje).
2. **Pes sa učí pomocou OKAMŽITÝCH** – nie oneskorených následkov svojho chovania. Chovanie, ktoré je posilnené odmenou sa objavuje častejšie. To znamená, že je nesmierne dôležité pochváliť, alebo pokarhať správanie psa ihneď, inak nepochopí za čo je chválený, alebo karhaný.

Príklady asociácií z pohľadu psa:

Keď budem vyskakať na človeka, ktorý mi nesie misku s jedlom, miska zostane na stole a nedostanem sa k jedlu. Keď si sadnem (alebo urobím to, čo odo mňa človek chce) a budem čakať, misku mi človek zloží dole na zem.

Keď sa človek vráti domov a ja naňho začnem vyskakať, nebude si ma všímať, ale keď zostanem všetkými labkami na zemi, zohne sa a pohladká ma.

Keď budem sedieť pri stole a sledovať ľudí ako jedia pošlú ma von z miestnosti, ak si ľahnem pod stôl, alebo ku stolu a nebudem si ich všímať, pretože aj tak nič z ich potraviny nedostanem, budem môcť zostať v ich blízkosti.

ČO MUSÍ ČLOVEK VEDIEŤ PREDTÝM AKO ZAČNE PSA NIEČO UČIŤ?

- **Ako psa zaujať.** Získanie a udržanie pozornosti je základným predpokladom učenia nielen pri psoch. Každé šteňa je iné a je úlohou človeka zistiť ako ho zaujať a ako udržať jeho pozornosť. Získanie pozornosti sa dá hračkou, rôznymi zvukmi, či zmenou pohybu.
- **Ako psa motivovať.** Pes sa rýchlo učí ak rozumie čo sa od neho očakáva a daná činnosť ho baví. Motiváciu zvyšuje vnútorné nastavenie človeka, ktorý oceňuje pokroky psa. Taktiež je to pochvala a pozitívna spätná väzba v správnu chvíľu.
- **Ako psovi povedať, že to čo robí je to, čo od neho chceme.** Na toto slúži označovač želaného správania ktorým je slovo SUPER, za ktorým vždy nasleduje mlska. Pri jeho použití je nesmierne dôležité použiť ho presne v okamihu kedy želanú činnosť ktorú psa učíme práve robí. Mlska môže nasledovať aj oneskorene.
- **Ako prerušiť nežiadúcu činnosť psa.** Počas učenia sa môže stať, že pes z rôznych dôvodov stratí pozornosť, alebo začne robiť niečo iné. Je potrebné vedieť adekvátnou intenzitou zareagovať a presmerovať psa opäť na danú činnosť. Pri jemnej strate pozornosti bude postačovať zmena tónu hlasu, pri úplnej strate koncentrácie bude treba zareagovať naliehavejšie.

AKO UČIŤ PSA NIEČO NOVÉ

Všeobecné východiská:

- Na učenie šteňaťa si vyberte čas kedy ste v príjemnom duševnom rozpolžení, nie ste vystresovaná, ani kvôli niečomu nahnevaná.
- Pri samotnom učení sa snažte byť maximálne trpezlivá a pokojná, nehnevajte sa na psíka, ak mu to nejde.
- **Na učenie čohokoľvek potrebujete najskôr získať pozornosť od psa a udržiavať ju počas celého učenia,** preto si na učenie nových vecí nájdite vždy pokojné prostredie, kde je minimum rozptýlení.
- Samotné učenie sa dá prirovnať detskej hre „zima – teplo“, keď pes smerujeme k tomu čo má urobiť hovoríme „Super“ a keď ide nesprávnym smerom povieme pokojne nie, alebo správanie ignorujeme a snažíme sa ho gestami naviesť na to čo od neho chceme.
- **Pri učení sa pohybujte a ukazujte to, čo od šteňaťa chcete veľmi pomaly.**
- Na oboznámenie šteňaťa s novým povelom môžete okrem vedomého učenia využiť aj samovoľnú činnosť šteňaťa (napr. keď vidíte, že si ide ľahnúť, povedzte mu „ľahni“ a pochváľte ho za to, čo vlastne sám išiel urobiť).

- Okrem označovača – SUPER môžete na používať aj slovnú pochvalu šikovný / šikovná. Pri nej je veľmi dôležitá emócia – ak sa nebudete naozaj tešiť z toho čo pes dokázal tak pochvala bude pre psa iba slovo. Najlepšou spätnou väzbou teda či pes pochopil pochvalu je to, že bude veselo vrtieť chvostíkom 😊
- Spoločné cvičenie vždy ukončíte úspechom – teda tým čo šteňa dokázalo.

POSTUP UČENIA A VYUŽITIE 3V

Učenie každej zručnosti, či povelu musí prebiehať postupne - v krokoch, ktoré na seba nadväzujú. Nemá význam od šteňaťa žiadať aby si sadlo, keď ho človek neoboznámil s tým, čo to sadni znamená. Novú vec je nevyhnutné začať učiť v pokojnom prostredí s minimom rozptýlení. K ďalšiemu kroku môžete postúpiť keď danú zručnosť šteňatko naozaj zvládlo. Postupne, ako napreduje je dôležité znižovať počet použitých mlsiek a pamätať na to, že človek je najväčšou odmenou.

Využitie 3V:

Pri učení je potrebné pracovať s tromi veličinami, ktoré sa využívajú momentálne podľa potreby – konkrétnej situácie a rozpoloženia psa:

- **Vzdialenosť** – šteňaťa od podnetu alebo šteňaťa od človeka
- **Vyrušenie** – podnet ktorý rozptyľuje šteňa, alebo úroveň rušnosti prostredia v ktorom cvičenie prebieha
- **Výdrž** – dĺžka pôsobenia podnetu, alebo prostredia na šteňa

Ich možnosti využitia vysvetlíme na príklade:

Šteňa sme naučili že na povel Miesto v domácom prostredí tak, že šteňa rozumie že keď mu ukážeme rukou na pelech má ísť naň. Ďalším krokom bude zvyšovanie **výdrže** tak, že budeme od šteňaťa chcieť aby na pelechu zostalo čím ďalej tým viac. Ak vieme že šteňa je schopné zostať na pelechu kým nedostane voľno alebo ho nezavoláme, začneme aj na **vzdialenosti** - teda budeme posilať šteňa na miesto ale zo vzdialenejších častí bytu. Ak má tieto dve veličiny šteňa zvládnuté pridáme aj **vyrušenie** – to znamená keď je šteňa na mieste tak môžete urobiť niečo čo ho vyruší, napríklad prebehne dieťa okolo, alebo príde niekto neznámy. V tejto situácii je ale vhodné zmeniť napríklad vzdialenosť tak, a by ste boli v dosahu šteňaťa a vedeli ho napraviť ak by následkom vyrušenia z miesta chcelo odísť. Alebo skrátiť výdrž, teda nechať tam psíka na kratšiu dobu.

Postup učenia - kroky:

KROK 1: Použite mlsku, alebo hračku aby ste dosiahli od šteňatka očakávaný výsledok

- Navádzajte ho, aby ste od neho dosiahli to čo chcete a priradíte k tomu gesto a slovný povel
- Odmeňte ho rýchlo mlskou, potom SEBOU a nakoniec ho uvoľnite povelom ´Voľno´
- Cvičte v známom a menej známom prostredí, budujte si Výdrž a Vyrušenie

KROK 2: Najskôr šteniatko splní povel, alebo ukáže zručnosť, potom je odmenené

- Vyžadujte, aby šteniatko ukázalo zručnosť, používajúc povel a gesto, ale bez použitia návnady mlskou
- Odmeňte šteniatko SEBOU a mlskou až po tom, čo ukáže osvojenú zručnosť.
- Meňte odmenu podľa reakcie šteniatka. Ak zareaguje naozaj výnimočne tak si pokojne k nemu čupnite a urobte ovácie z toho aké je šikovné, alebo mu dajte viac mlsiek.
- Cvičte v známom a menej známom prostredí, budujúc postupne Výdrž, Vyrušenie aj Vzďialenosť.

STEP 3: Vyžadujte viacero zručností a striedavo šteniatko odmeňujte

- Začnite od šteniatka vyžadovať viaceré zručnosti, používajúc povely a príslušné gestá
- Budujte istotu a sebedomie u šteniatka tak, že ho odmeníte za osvojenie si viacnásobných schopností (napr. privolanie a sadni, alebo ľahni a zostaň)
- Meňte odmenu v závislosti od reakcie šteniatka. VY ste hlavnou odmenou za všetky jeho reakcie, mlsky sú len bonusom v prípade že zareaguje okamžite na prvú žiadosť.
- Cvičte v známom a menej známom prostredí, budujúc postupne Výdrž, Vyrušenie aj Vzďialenosť.

KROK 4: Budujte istotu v zručnostiach šteniatka s minimálnou podporou

- Od šteniatka vyžadujte viaceré zručnosti, používajúc povely a príslušné gestá, ale už iba s ústnou pochvalou.
- Mlsky používajte iba veľmi výnimočne, prípadne ako ukončenie celého celku cvičení.
- Ak šteniatko potrebuje pomoc, vráťte sa ku kroku 3
- Cvičte v menej známom a neznámom prostredí, budujúc postupne Výdrž, Vyrušenie aj Vzďialenosť.

Ak šteniatko nereaguje v danom kroku dôkladne:

- Nevracajte sa nikdy ku kroku 1, teda nenavádzajte ich mlskou k dosiahnutiu cieľa
- Upravte 3V – napríklad vráťte sa do pokojného prostredia, znížte trvanie cvičenia, alebo odstráňte vyrušenie.
- Nezabudnite dávať šteniatku pozitívnu spätnú väzbu v správny moment.

1.4. SOCIALIZÁCIA ŠTEŇAŤA

Psí pomocníci pracujú v ľudskom prostredí, ktoré pre psa nie je prirodzené. Preto je nevyhnutnou súčasťou prípravy šteňaťa práve spoznávanie všetkých environmentálnych podnetov s ktorými sa môže stretnúť a prostredí do ktorých sa môže dostať. **Pri socializácii šteňaťa je nutné postupovať veľmi opatrne s ohľadom na vek, povahu a temperament šteňaťa.** V najmladšom veku šteňaťa platí pravidlo že všetky získané skúsenosti by mali byť pozitívne a pre šteňa príjemné. Opakované zahlcovanie šteňaťa prílišným množstvom neznámych a silných podnetov môže šteňaťu viac ublížiť ako pomôcť. Pred nástupom do výcviku by sa mal pes správať uvoľnene a pokojne v každej životnej situácii a mal by v týchto situáciách byť schopný reagovať na človeka a spolupracovať s ním.

Zásady socializácie:

- **Potreba kontroly nad prostredím.** Jedna z dôležitých potrieb šteňaťa je potreba cítiť sa bezpečne v prostredí. Preto keď prídete do nového prostredia (to platí o interiéroch aj o exteriéroch – teda napr. aj keď vyjdete pred dom) a šteňa spomalí, zastaví alebo si sadne nechajte ho chvíľku sa poobzerať a potom ho vyzvite do pohybu – napr. tak že si čupnete, zaujmete šteňa pohybom, zvukom hračkou a pod.
- **Človek musí ísť príkladom.** Vychovávateľ by mal stále pôsobiť pokojne a sebedovomo, aby túto energiu predával aj šteňaťu. Reakcie človeka sú pre šteňa smerodajné a keď sa šteňa stretne s neznámou vecou, bude vnímať to ako na ňu reaguje človek. Keď šteňa prejaví obavy človek ho nemá chlácholieť ani zdvíhať na ruky (čo by iba prehĺbilo v šteňati strach) ale povzbudiť do skúmania.
- **Postupnosť od jednoduchému k náročnému.** Keď si šteniatko prinesiete domov treba ho zoznámiť najskôr s domácnosťou, predmetmi v nej a blízkym okolím bytu, postupne podľa reakcií šteniatka môžete začať navštevovať iné prostredia, pridávať nové podnety alebo predlžovať čas ich pôsobenia na šteňa. Nie je teda potrebné v prvých týždňoch absolvovať nákupné centrum či železničnú stanicu. Ak tam potrebujete ísť, tak šteňa je potrebné dať do tašky, alebo niesť na rukách aby sa cítilo bezpečne a bol tak naplnená jeho potreba ochrany.
- **Neťahajte!** Nikdy šteňa nasilu neťahajte k objektu strachu, ale ani sa nenechajte od neho odtiahnuť. Nechajte ho v bezpečnej vzdialenosti sa porozhliadať a skúste sa okolo objektu poprechádzať a každý prejav záujmu a priblíženia sa šteňaťa k objektu veľmi chváľte a odmeňujte. Pre rozptýlenie strachu sa môžete so šteňaťom na takýchto miestach hrať alebo precvičovať niečo v čom je dobré a podporovať tak jeho sebedovomie. Ak sa nepodarí tento strach u šteňaťa rozptýliť, alebo šteňa vykazuje známky paniky kontaktujte inštruktorku pre výchovu.
- **Pomalé tempo.** V nových prostrediach kráčajte pomaly, aby malo šteňa možnosť si nové objekty a prostredia obzrieť, prípadne očučať. Na novom mieste si môžete sadnúť a nechať šteňa pozorovať okolie a „nasávať atmosféru“. Ak človek kráča rýchlo, šteňa musí popri ňom klusať

nestíha si obzerať okolie a nesocializuje sa. Taktiež ak šteňa ťahá preč so situácie, snažte sa ho zaujať (vybrať hračku, alebo precvičiť základnú poslušnosť) a spomaliť jeho pohyb, prípadne ho posadiť a nechať ho, nech sa upokojí. Taktiež v prípade neočakávaného silného zvuku (hrom, výbuch, siréna, ohňostroja a pod.) spomalte, nechajte šteňa poobzerať sa, upokojíť a povzbudíte ho, že sa nič nedeje a pomaly sa vzdialte od zdroja zvuku. Zámerne vystavovať šteňa veľmi silným zvukovým vnemom je vhodné až po 8. mesiaci.

- **Môže sa stať „nehoda“.** Vzrušenie a stres môže vyvolať nečakané vyprázdnenie šteniatka, preto pri socializácii v interiéroch noste vždy so sebou handru a sáčok na odstránenie prípadnej nehody.
- Pamätajte na to, že so šteňaťom pracujete na verejnosti a spôsob, akým riešite situácie, je pod drobnohľadom ostatných ľudí.

Príklady reakcií a prejavov šteňaťa pri zoznamovaní sa s okolím:

- **Normálne reakcie:** telo aj chvost uvoľnené, pes si buď daný predmet alebo situáciu nevšíma, alebo si ju ide zvedavo obzrieť, alebo zastane, chvíľu váha, pozrie na vás (na povel „pod“ pokračuje), prípadne trochu cívne, alebo vyzýva predmet do hry (na predné labky si ľahne a zadok trčí dohora, prípadne veselo šteká). V zásade sú pohyby tela plynulé a uvoľnené.
- **Prejavy stresu:** šteňa je nepokojné, pohyby sú nekoordinované – buď spomaľuje alebo zrýchľuje, hlavou a očami „behá hore – dole“, nevie do ktorej strany sa má pustiť, je to také „pocukané“ akoby nervózne správanie. Môže zrýchľovať krok – až stiahne človeka, snaží sa vyliezť na človeka, ak je na rukách, tak sa kľúčovito „drží“. Chvost môže byť dole, prípadne stiahnutý medzi nohami, môže sa krčiť, plaziť, môže intenzívne dychčať, oblizovať sa, môže zívať, tiecť mu sliny, uši môže mať stiahnuté dozadu. Môže si sadnúť chrbtom k podnetu, alebo nereaguje na oslovenie. V extrémnych prípadoch chce utiecť, schovať sa, kňučí, šteká.

SEMAFOR STRESU:

Správne čítať reč tela psa a identifikovať aký silný stres prežíva šteňa na základe popísaných prejavov nie je vždy jednoduché. Preto na zjednodušenie slúži „semafor“ stresu. Pomocou neho sa človek sústreďí na šteniatko ako celok a zistí, ako s ním ďalej pracovať.

Zelená zóna:

Šteňa má uvoľnené telo, je pokojné. Sleduje si človeka, reaguje na oslovenie a podnety od človeka, aj napriek prípadným rozptýleniam v okolí. Misku od človeka si berie z ruky pokojne. V tomto stave je šteňa nielen schopné spolupracovať ale sa aj učiť nové veci a v takomto stave prebieha socializácia na najlepšej úrovni. Pretože šteňa nerieši vnútorný stres, ale je pripravené sa zaoberať sa okolím a socializovať sa.

Oranžová zóna:

Do oranžovej zóny sa šteňa dostane po reakcii na vzrušujúcu alebo stresujúcu situáciu. Zväčša sa prejavuje miernymi znakmi stresu ako napr. čuchanie, oblizovanie ňufáka, chňapanie po mlske, nižšou sústredenosťou na človeka. V tejto zóne je však šteňa schopné samo so stresom vysporiadať nasledovne:

- nechaj šteňa nech si samé upraví podmienky 3V (napr. nechaj ho zväčšiť vzdialenosť od stresora)
- nechaj ho skúmať (ak má napriek prejavom stresu záujem pokračovať v skúmaní nechaj ho a povzbudzuj),
- odmeň ho keď ťa kontaktuje (ak sa na základe prežitého stresu príde kontaktovať k človeku odmeň ho, ale vzápätí aj povzbud' v ďalšom skúmaní)
- nechaj ho uvoľniť jeho emočnú energiu (niekedy majú tendenciu šteňať po prežitom strese uvoľniť energiu behom – uvoľni mu vodidlo, ale nenechaj sa nikam odtiahnuť, môže si pobehnúť okolo teba a potom ho upokoj).

Červená zóna:

Šteniatka v červenej zóne nie sú schopné samy sa zbaviť stresu, kedy socializácia nie je možná. Stres sa často prejavuje napr. trhanými pohybmi, pokusmi o únik, vydávaním zvukov ktoré nejdú zastaviť, zmrznutím pohybu, zvýšeným záujmom o vyhľadávanie potravy, alebo naopak odmietaním mlsiek. Šteňa v tomto stave nereaguje na človeka.

V tomto prípade je na človeku, aby on upravil podmienky 3V. Napríklad zmenšením intenzity podnetu (znížením hlasitosti vysávača), alebo zväčšením vzdialenosti od podnetu (vzdialením sa od zdroja hluku), alebo skráťte výdrž (vystúpte z električky o zastávku skôr)

Tipy na konkrétne podnety s ktorými by sa malo šteňa počas výchovy stretnúť:

- ✓ Povrchy – koberec, lesklé dlážky, štrk, piesok, mriežky a pod.
- ✓ Domáce spotrebiče – mikrovlnka, budík, TV, rádio, práčka, vysávač, fén, vrtáčka, kosačka, motorová píla a pod.
- ✓ Zrkadlá, presklené steny, výklady
- ✓ Výťahy – malý, nákladný, presklený a pod.
- ✓ Schody – rôzne typy - bez podstupníc, točité, priehľadné, mriežkované a pod.
- ✓ Objekty – sochy, lavičky, smetné koše, stojany na bicykle a pod.
- ✓ Ľudia – s kočíkmi, s barlami, rôzne postihnutí, kričiaci, pod vplyvom alkoholu, bezdomovci, s dáždnikom, v plášti, ľudia v noci a pod
- ✓ Deti – naháňajúce sa, výskajúce, plačúce, hojdajúce sa, na športovom náradí a pod.
- ✓ Rušná pešia zóna, dav ľudí
- ✓ Hovorené slovo / hudba cez mikrofón, kolotoče, ohňostroj (až po 8. mesiaci!)
- ✓ Športovci – hrajúci sa s loptou, cyklisti, korčuliari, bežci a pod.
- ✓ Kancelárske priestory

- ✓ Obchod – so zvieratami, rastlinami, figurínami, elektronikou, drogériou, hračkami, pošta a pod. (potraviny/mäsiarstvo nie sú potrebné)
- ✓ Iné byty – návšteva
- ✓ Vtáky – holuby, krkavce, labute - na zemi, vzlietajúce a pod.
- ✓ Zvieratá – (ZOO, farmy) – psy rôzneho vzhľadu, mačky, kone, kravy, drobné hlodavce a pod.
- ✓ Dopravný ruch – chôdza popri rušných cestách – hluk motoriek, nákladných áut, autá so sirénami
- ✓ Cestovanie – autom, vlakom, električkou, trolejbusom
- ✓ Stavebné stroje – chôdza popri stavbách, kde počuť hukot strojov a chodí sa po mostíkoch, popod lešenia
- ✓ Stanice – autobusová, železničná
- ✓ Pivnice, tmavé priestory, podchody.
- ✓ Nadchody, mosty ponad rieku pre peších.
- ✓ Dedina, kde za plotmi štekajú psy
- ✓ Trepotajúce zástavy, poletujúce sáčky
- ✓ Prechádzky v noci, za dažďa, snehu, pri silnom vetre, búrke a pod.

2. POSTUP VÝCHOVY PODĽA VÝVOJOVÝCH OBDOBÍ PSA

Cieľom výchovy je naučiť šteňa rešpektovať stanovené pravidlá, umožniť mu spoznať okolitý ľudský svet a užiť si psie detstvo. Vždy uprednostňujte láskavý, pozitívny ale súčasne asertívny a dôsledný prístup k výchove šteňaťa. Nasledujúce návody ako postupovať vo výchove šteniatka sú zoradené podľa približných vekových období, aby ste získali predstavu, čo v akom veku môžete od šteňaťa požadovať a aby sme predišli zbytočnému fyzickému aj psychickému preťažovaniu šteniatka. Uvedené vekové ohraničenia sú len orientačné, závisia od vyspelosti konkrétneho šteniatka. Taktiež každý pes je iný, niektorý bude napríklad šikovnejší v čistotnosti, ale bude mať problém so zostávaním osamote a budete musieť aj vo vyššom veku s ním postupovať ako s mladším šteňaťom. Veľký význam pri postupe vo výchove má aj povaha a temperament vášho zverenca, o týchto špecifikách prístupu práve k vášmu psíkovi sa dohodneme na pravidelných stretnutiach. Odporúčame vám túto kapitolu nečítať „dopredu“, ale prečítať si iba kapitolu, ktorá sa týka vekovej kategórie vášho šteňaťa a týmito informáciami vždy iba doplniť alebo pozmeniť to, čo ste robili doteraz. Taktiež je dôležité uvedomiť si, že každá kapitola opisuje 2-3 mesiace života šteniatka, preto nemusíte začať hneď robiť všetko v prvý deň, ale rozdeľte si to na celé obdobie. Veľmi dôležité je nezamlčovať nám prípadné prehrešky šteniatka. Čím dlhšie zlovyky šteniatka pretrvávajú tým ťažšie sa neskôr odbúravajú. Nebojte sa každú, aj zdanlivú maličkosť s nami konzultovať – telefonicky mailom, či osobne.

2.1. OBDOBIE SO PSOU MATKOU A SÚRODENCAMI / 0 - 2 mesiace

Je to prvá socializačná fáza šteňaťa, kedy začína vnímať okolie, nemá ešte naučené reakcie a podnetov prostredia sa zväčša nebojí. Tvorí si vzťahy s inými zvieratami a ľuďmi, učí sa sociálnemu správaniu a pravidlám v svorku. Je nesmierne dôležité aby si v tomto období zvyklo na človeka ako svojho druhu, čo zabezpečujeme v našej pôrodnici, alebo vyberáme šteňaťá od chovateľov, ktorí zabezpečia túto prvú socializáciu. V 7. týždni, na základe jednoduchých testov odhadujeme povahu a temperament šteniatka, podľa ktorých ich priradíme k jednotlivým vychovávateľkám, aby si čo najlepšie „sadli“.

- **Príprava bytu na príchod šteniatka**

V čase keď je ešte šteniatko v pôrodnici je vhodné byt pripraviť na jeho príchod. Nájdite miesto, kde bude mať šteňa **miesto na spanie**, vhodný rozmer je cca 70x90cm. Najideálnejším je miesto z ktorého má dobrý rozhľad, je v blízkosti rodiny, ale súčasne nie je vyrušované (napr. nebudete ho cestou do kúpeľne prekračovať). Ak si však bude šteňa vytrvalo chodiť líhať na iné miesto, ktoré bude aj pre vás prijateľné (nebude napr. v strede kuchyne), pokojne mu presuňte pelech tam. Pes nemusí spať vždy na svojom pelechu, je pravdepodobné, že si bude líhať tam, kde práve v byte budete. Pelech môžete kúpiť v chovateľských potrebách, alebo môžete do starej obliečky obliecť starý vankúš, matrac alebo paplón (na požiadanie vieme poskytnúť). Obliečku takto môžete v prípade potreby opraviť, lebo je možné že šteniatko sa zo začiatku pociká aj do pelechu. Ak máte v byte **koberce** je vhodné ich na prvé dva mesiace zaniest do pivnice, alebo mať šteňa

v týchto miestach pod zvýšenou kontrolou, nakoľko koberce pod tlapkami evokujú šteňaťu trávnik a teda miesto na vyprázdnenie. Malé šteniatka majú tendenciu všetko skúšať papuľkou, prejdite si preto váš byt „po kolenách“ a odstráňte, alebo schovajte všetky káble a voľne dostupné veci vo výške šteňaťa tak, aby ste predišli ich prípadnému zničeniu alebo skonzumovaniu šteniatkom.

2.2. OBDOBIE SPOZNÁVANIA ĽUDSKÉHO SVETA / 2 - 4 mesiace

Obdobie kedy odchádza od psej rodiny do ľudskej. Šteňa nasáva podnety okolia, skúma a spoznáva okolie, pričom postupuje svojím tempom, človek ho má iba usmerňovať (podporovať ho v skúmaní, ale súčasne mu nedovoliť zakázané – pre šteňa zrozumiteľným spôsobom). Šteňa má malé fyzické aj psychické možnosti - teda **nevydrží veľa chodiť, ani sústrediť sa. Je slabé a zraniteľné, pudovo vyžaduje ochranu svorky**. V tomto období je vhodné vyhýbať sa nepríjemným zážitkom. Má veľmi málo naučených reakcií a o to je dôležitejšie, čo sa v tomto období naučí a spozná. Považujeme ho za najdôležitejšie obdobie šteňaťa, nakoľko nesprávne návyky v tomto veku môžu spôsobovať problémy v celom jeho ďalšom živote a výcviku.

V tomto období sa so šteniatkom nepracuje v pravom slova zmysle, hlavnou úlohou človeka je učenie správnym hygienickým návykom, základom slušného správania a spoznávanie blízkeho okolitého sveta. Je nutné si uvedomiť, že slovným povelom ešte šteňa nerozumie preto s ním treba komunikovať čo najviac neverbálne (očný kontakt, gestá) a používať výchovné metódy prirodzené psovi (napr. spolu s "fuj" ho korigovať štychnutím prsta, alebo štipancom podobným uhryznutiu) a popri nich ho zoznamovať so slovnými povelmi. Pri komunikácii so šteňaťom je nevhodné kričať naňho a zahlcovať ho slovami, pretože im nerozumie, hoci to tak môže niekedy vyzeráť. Neustálym rozprávaním časom môže prestať na človeka úplne reagovať. Samozrejme pre maznaní sa so šteňaťom sa môže človek „vyrozprávať“, nikdy však nesmie očakávať, že tomu šteňa bude rozumieť a reagovať, či odpovedať ☺.

V tomto období sa šteňa prirodzene drží svojho človeka, preto je dôležité podchytiť túto schopnosť a podporovať ju. Pes sa musí naučiť sledovať si svojho človeka a držať sa ho bez toho, aby ho človek neustále privolával. Na prechádzkach odmeňujte šteňa mlaskami za to že vás nasleduje a kontaktuje aj bez toho, že ho voláte (či už idete na voľno alebo na flexine). Skúšajte si šteňa privolávať k sebe. Šteňatá dobre reagujú na čupnutie s roztvorenou náručou, tleskanie, rôzne veselé pokriky vysokým hlasom, pískačiu hračku, utekanie od šteňaťa atď.. Pri privolávaní je veľmi dôležité vystihnúť správny čas na privolanie, kedy šteňa nie je ničím významne zaujaté. V situáciách, kedy predpokladáte, že sa vám nepodarí ho privolať (hra s iným psom, zaujatie konkrétnym človekom) radšej choďte, zoberte ho na ruky a odnesťe preč. Naopak ak stretnete na prechádzke psa, ktorý vaše šteňa ignoruje, alebo sa po ňom zaženie, a šteňa sa zľakne, využite tento moment a skúste si psíka privolať (meno a „pod“).

STAROSTLIVOSŤ O PSA

- Hygienické návyky – Venčenie

Cieľ: Dosiahnuť, aby sa šteniatko vyprázdňovalo výhradne na trávniku.

Pes je prirodzene čistotný a keď pochopí, že váš byt je jeho domov, nebude si ho chcieť znečistiť a bude sa snažiť vydržať až na trávnik. Malé šteňa však má veľmi malý močový mechúr a slabé zvieracie, preto zo začiatku sa „nehodám“ neubránite. Nesmiete prepínať jeho možnosti a budete mu musieť umožniť pobyt na trávniku čo najčastejšie, zo začiatku každú hodinu, pokiaľ nespí – tento interval sa však veľmi rýchlo predlžuje. **Najpravdepodobnejšie časy vyprázdňovania sú:** hneď po zobudení, po jedení/pití, po/počas hry. Vyprázdňovaniu šteňaťa predchádza často nepokojné správanie, čuchanie, točenie sa dookola a keď si toto správanie všimnete, zdvihnite šteňa na ruky (tak je nepravdepodobné že sa vám cestou von, napr. vo výťahu pociká) a vynesť ho na trávnik.

Keď vidíte, že psík ide na trávniku urobiť svoju potrebu povedzte „cikaj“, prípadne „urob“ a potom mu dajte granulku a veľmi ho pochváľte aký je šikovný. **Nezabudnite vždy po svojom psíkovi kôpky upratať!**

Môžete si taktiež časy vyprázdňovania zapisovať, čo vám pomôže odhadnúť čas kedy s ním treba ísť von.

Napriek všetkým snahám sa určite šteniatku stanú nehody doma, alebo v inom neznámom interiéri kde to môže byť aj prejav stresu, alebo rozrušenia. Preto vždy so sebou noste sáčky, handry, alebo papierové utierky.

Ak zbadáte (vo veku 3 a viac mesiacov), že koná svoju potrebu doma, iba prísne povedzte „Fuj“ a vyvedte ho von, na jeho miesto. Nereagujte nahnevane, nenamáčajte mu ňufák do mláčky a netrestajte ho. Keď vojdete do izby a nájdete mláčku, je už príliš neskoro na upozorňovanie šteňaťa – už ju iba utrite bez komentára. Dôležité je dobre očistiť znečistený priestor, aby sa šteňa zase nevrátilo na toto miesto. Psi majú vynikajúci čuch a radi robia potrebu na mieste, z ktorého cítia svoj pach. Na odstránenie zápachu z koberca je dobrý roztok vody a octu v pomere 1:1. Potom použite bežné čistiace prípravky.

- **Krímenie**

Cieľ: Šteniatko čaká na povel, aby začalo papať granule z misky

Ako často a aké množstvo granúl bude šteňa dostávať sa bude meniť v závislosti od veku a hmotnosti psa. Pri malom šteňati sa granule zalievajú cca 40st. vodou a nechajú sa cca 20 minút napučať a vychladnúť. Nesnažte sa dodržiavať presné časy kŕmenia, aby si šteňa nevynucovalo potravu v presný čas každý deň. **Vždy je však potrebné dodržiavať poradie: venčenie – kŕmenie - oddych.**

Je to veľmi nepravdepodobné, ale ak šteňa do 20 minút napučané granule nezožerie, vyhodte ich. Ak odmieta pes žrať úplne, ihneď kontaktujte VŠVAP. Počas dňa musí mať šteňa prístup k čerstvej vode, nesmie sa s ňou však hrať, kúpať sa v nej a vylievať ju. Pokojne mu ju môžete dávkovať, teda nechať nech sa šteňa napije a potom misku zobrať.

Postupne znižujte teplotu vody, ktorou zalievate granule a čo najskôr prejdite na kŕmenie suchými granulami.

Pes musí od malička na svoje jedlo čakať a nesmie sa vrhať do misky. Ako na to?

7-9 týždňové šteňa: Čupnite si s plnou miskou pred malé šteňa, jednou rukou ho pridržiate za hrud' a miskou si položte medzi nohy. Šteňa sa bude s veľkou pravdepodobnosťou hrabať k miske s pohľadom upretým na ňu. Vy ho však pokojne, bez slova držte a dívajte sa naňho, prípadne vyskúšajte použiť nejaký zvuk na upútanie jeho pozornosti. Akonáhle tlak na ruku ktorou ho držíte uvoľní (príp. cúvne, sadne si), alebo sa vám pozrie do očí, hneď ruku uvoľnite a zatlieskajte nad miskou, čo bude povel na to že si môže vziať svoje jedlo a súčasne si vytvára asociáciu že po tleskaní príde niečo dobré, čo sa potom dá využiť pri privolávaní psa. Môžete povedať aj veselo povel „pod“.

10-13 týždňové šteňa: Keď už pochopí, že do misky sa nemá hrabať, pred kŕmením zdvihnite miskou nad hlavu šteňaťa tak, že si automaticky sadne – v tom momente mu povedzte „sadni“. Keď budete dávať miskou na zem, je pravdepodobné že sa šteňa postaví – opäť ju zdvihnite a opakujte dovtedy pokiaľ nepochopí, že má sedieť aj keď je miska na zemi. Používajte stále povel „sadni“ (ak máte nutkanie hovoriť „zostaň“ – radšej použite gesto rukou – dlaň vašej ruky pred očami psa).

Pamätajte nato, že sa ešte učí iba povel „sadni“, nekomplikujte mu to ďalším povlom. Snažte sa, aby pri týchto cvičeniach nadväzovalo očný kontakt šteňa s vami a nie s miskou. Teda, aj keď bude sedieť pred miskou a bude sa dívať na ňu čakajte kým sa vám pozrie do očí, až potom mu dajte povel „pod“ (môžete mu prípadne pomôcť nejakým zvukom, alebo menom).

14-16 týždňové šteňa: Keď už bude šteňa ovládať povel „sadni“, pridajte cca po 4sek. aj povel „zostaň“ spojený s gestom otvorenej dlane pre tvárou šteňaťa, čím môžete predlžovať interval kedy má zostať sedieť pred miskou.

SPRÁVANIE PSA V INTERIÉRI

Ciel': V prítomnosti človeka šteňa nerobí žiadnu zo zakázaných vecí nižšie:

Zoznam zakázaných vecí v interiéri:

vyskakovanie na nábytok (gauč, kuchynská linka, posteľ), ničenie zariadenia bytu, kradnutie a ničenie vecí patriacich človeku a potravy, vynucovanie neprimeranej pozornosti, vokálne prejavy (štekánie, kňučanie), naháňanie sa a búrlivé hry s iným psom, venčenie sa v byte, vyberanie vecí z poličiek alebo smetí z odpadkového koša, čvachtanie sa v miske a vylievanie vody.

To, čo chceme dosiahnuť je základom správnej výchovy akéhokoľvek psa. Pre našich je to však absolútnou nevyhnutnosťou, nakoľko tento pes bude sprevádzať svojho majiteľa na rôznych miestach, ktoré sú určené len ľuďom. Majiteľ musí mať istotu, že keď psa nechá v hotelovej izbe, alebo v kancelárii, zostane v pokoji ležať bez toho aby niečo zničil, alebo aby sa vokálne prejavoval.

Hryzením a braním vecí do papuľky šteniatka skúmajú svet okolo seba, keď však príde šteniatko k vám, musíte ho naučiť, čo hrýzť môže a čo nie. Prvým krokom k úspechu je využívať **prevenciu nevhodného správania** sa tak, aby šteňa ani neprišlo na to, že sa dá urobiť niečo "zle" (napr. odstrániť veci z dosahu šteňaťa tak, aby ich nehrýzlo). Tiež **využívajte odpútanie pozornosti radšej, než priamy negatívny zásah**, pokiaľ to nie je vyslovene potrebné (napr. keď vyzerá, že chce zobrať papuču a začať ju hrýzť, predtým ho skúste zavolať a ponúknuť mu hračku). Ak však už zbadáte šteniatko hryžúce vaše papuče, musíte zasiahnuť tak, aby šteňa samé skončilo

s neželanou činnosťou. V tejto fáze už nie je riešením zobrať papuču, alebo šteňa od nej odtiahnuť. Malo by po vašom zásahu samé nechať papuču na zemi a ďalej si ju nevšímať. Pamätajte, že pokarhať šteňa môžete iba vtedy, ak ste ho „chytli pri čine“. Ukazovať mu rozhryzené papuče neskôr nemá význam, pretože si pokarhanie vôbec nespojí s tým, za čo je trestané.

NENECHÁVAJTE ŠTEŇA TRHAŤ A POŽIERAŤ ANI JEHO HRAČKY – môže mu to spôsobiť závažné zdravotné problémy!!

Malé šteňa je dôležité mať stále „jedným očkom“ pod dohľadom, aby ste vedeli zastaviť ihneď prípadné nežiaduce správanie. Toto sa najjednoduchšie dá dosiahnuť tak, že mu zamedzíte prístup do prázdnych miestností v byte, zatvorením ich dverí a tak bude nútené šteňa byť vo vašej blízkosti. Keď sa vám podarí vždy zasiahnuť v momente zlého správania a **dôsledne budete korigovať každé takéto správanie**, veľmi rýchlo pes pochopí, ktoré činnosti sú zakázané. Majte pre šteňa dostatok hračiek, ale nedávajte mu ich naraz, za odmenu vždy ponúknite nejakú novú a starú zase na čas schovajte.

- **Utieranie labiek pred vstupom do interiéru**

Cieľ: Šteňa dokáže čakať pred dverami na utretie labiek

V tomto období majte vždy prichystaný uterák hneď za dverami. Po príchode si šteňa pridržte vodidlom, alebo rukou pred prahom dverí a hneď ho poutierajte. Labky šteňaťu zdvíhajte iba v smere v ktorom sa prirodzene pohybujú, nevykrivujte mu ich pri utieraní do strán. Pri utieraní fyzicky donúťte šteňa aby stálo na jednom mieste a neutekalo vám z miesta na ktorom ho utierate. Po poutieraní, ho pustite a povedzte mu „pod“, prípadne zatlieskajte, alebo mu gestom naznačte že môže ísť dovnútra. Chcíte od šteňaťa, aby čakalo pred dverami vždy, keď vchádzate do bytu a hoci vonku nie je mokro, utierajte ho zakaždým, aby si tento návyk upevnil.

- **Zostávanie osamote**

Cieľ: Šteňa zostáva pokojné, keď ho človek priviaže, alebo odíde z miestnosti, či bytu.

U malého šteňaťa začínajte privykanie na samotu tým, že keď za vami šteňa ide po byte, proste za sebou občas zatvorte dvere tak, že šteňa zostane za nimi samo v izbe a o chvíľu sa vráťte bez akýchkoľvek emócií, šteňa si nevšímajte, tvárte sa že ste sa vrátili kvôli niečomu v tej izbe (stačí otvoriť skriňu, alebo posunúť niečo na policičke). Keď toto cvičenie nerobí šteňaťu problém, pridajte krátke odchody z bytu (napr. vysypanie smetí) a postupne čas zostávania osamote predlžujte. **Nikdy sa so šteňaťom pred odchodom emotívne nelúčte, ani sa po príchode nevítajte, musí z vás vyžarovať vyrovnaná energia – proste sa nič nedeje, keď človek občas zmizne za dverami.**

Ak šteňa za dverami počujete kľučať, alebo štekať nikdy sa k nemu nevracajte. Počkajte kým prestane a až potom vojdite do miestnosti – opäť bez emócií, šteňa si nevšímajte.

Ďalším spôsobom na privykanie na samotu je **priväzovanie šteňaťa**, nie však na mieste, kde by ho mohli ukradnúť (pred obchodom), ale doma, napríklad počas umývaní dlážky/vysávaní, aby šteňa videlo, že priviazanie nie je bezdôvodné. Šteňa jednoducho priviažte (najlepšie na jeho peľochu)

a bez komentára odíďte. Malo by zostať v pokoji, bez hryzenia vodidla, kňučania, štekania a pod. V prípade keď sa trhá, kňučí, alebo šteká použite povel „fuj“. **Šteňa odviažte iba keď je pokojné, nešteká a nekňučí.**

SPRÁVANIE PSA VOČI ČLOVEKU A HRY

Ciel': Šteňa na človeka nevyskakuje a nehryzie ho.

Vyskakovanie na človeka je vlastne snaha šteňaťa kontaktovať človeka, čo je pozitívne, na druhej strane sa kvôli bezpečnosti nevidiaceho človeka musí naučiť za žiadnych okolností nevyskakovať na človeka (môže sa stať úraz napr. keď sa zrazia hlavami). Aby sme podporili pozitívnu snahu šteňaťa a súčasne predišli nepríjemnému zvyku učíme naše šteňatá, že na stojaceho človeka sa nesmie skákať, ale keď si človek čupne, alebo sadne môže naňho šteňa vyliezť. U malého šteňaťa snažte odignorovať vyskakovanie na vás tým, že odkráčate preč (nie cúvaním - ale smerom k šteňaťu). Keď sa šteňa upokojí, sadnite, alebo čupnite si na zem a môžete mu dovoliť vyskočiť na seba. Veľmi dôležité je takto inštruovať nielen ostatných členov domácnosti, ale aj prípadné návštevy. Ak sa vám podarí zabezpečiť, aby sa všetci ľudia vyskakovanie šteňaťa ignorovali, veľmi rýchlo pochopí, že sa nemá na človeka vyskakovať. Na ulici sa snažte predvídať, na koho ide šteňa vyskočiť a zabráňte mu v tom (pomocou vodidla, alebo zavolania si ho k sebe), nie každý má rád psy a taktiež otlacky psích labiek na nohavičiach nie sú príjemné. Ak niekto povie, že mu to nevadí a chce si šteňa pohladkať, požiadajte ho, aby si čupol.

Hryzenie rúk a iných častí tela človeka je veľmi nepríjemné správanie. Aj keď sa môže zdať, že takáto hra je zábavná a šteňacie zúbky neškodné, netolerujte toto správanie. Pri živšej hre, najmä s deťmi, môže psík nechtiac ublížiť, alebo toto správanie môže prerásť do nepríjemného chňapania až agresie. Šteňa musí čo najskôr pochopiť, že ľudské telo nie je na ohrýzanie. Pokiaľ zasiahnete vždy, dostatočne rýchlo a rázne šteňa veľmi rýchlo pochopí, že toto nie je zábavná hra, ale zakázaná činnosť.

V prípade, že šteňa hryzie ruky, bez slova mu stisk rukou (ktorú ma v papuľke) opätujte a držte až kým ono nepovolí. Potom uvoľnite aj váš „záhryz“, nijako to nekomentujte, šteňa si musí uvedomiť akú reakciu prinesie jeho akcia (kapitola 1.5). Pokiaľ nepovolí, alebo to skúsi opäť, musíte stlačiť ruku viac, prípadne môžete zjojknúť (zapišťať ako šteňa). Ruku neodťahujte, pretože by ju mohlo začať „loviť“ - naháňať. Potom ho rovnakou rukou pohladte, aby sa naučilo, že ruky sú priateľské, ale hrýzť sa nesmú. Pokiaľ hryzie tvár, prípadne nohy, strčte mu prsty ruky do papule a stlačte, akoby ste ho chceli uhryznúť prípadne môžete zjojknúť. Ďalšou možnosťou je napodobniť psí kúsanec rukou do jeho kožucha prípadne ho naozaj uhryznúť (ak nevadia chlpy v ústach©). Pokiaľ sa vám nedarí ho to odnaučiť, kontaktujte inštruktora pre výchovu, pretože tento zlozvyk musí byť bezpodmienečne v tomto vekovom období šteňaťa odstránený.

Pri jedení ľudí pes nesmie sedieť pred človekom, hypnotizovať ho pohľadom a už vôbec nesmie vyskakovať na stôl, štekať, ani inak si vynucovať potravu. Pes by mal ležať na svojom mieste, pod stolom, alebo kdekoľvek v byte, alebo sa sám hrať. Akonáhle sa stane, že počas jedla pes príde k stolu a začne sa dívať do očí komukoľvek pri stole (žobrať) rázne povedzte „fuj“ a odvedte ho preč. Ak by bolo šteňa mimoriadne vytrvalé, priviažte ho niekde v inej časti bytu (ideálne na jeho pelechu). **Nikdy nekrmte psa ničím od stola.**

Čo robiť, keď šteňaťu stúpíte na nohu, alebo oňho nechtiac zakopnete? Aj keď automatickou reakciou, človeka je ospravedlniť sa, alebo pohladkať šteňa, nerobte to. Ak v hlase, alebo reči tela človeka šteňa nájde úzkosť, vyvoláte ju aj v ňom. Ak sa zľakne, zaskučí, či odskočí, iba k nemu prehovorte veselým, povzbudivým hlasom, aby nemalo pocit, že bolo za niečo trestané.

- **Hranie sa a podávanie predmetov**

Cieľ: Šteňa je naučené na interakciu s človekom, po oslovení zrakom kontaktuje človeka a čaká čo sa bude diať

Šteňa sa pre svoj zdravý vývoj musí hrať. Vzhľadom na budúce povolanie zvereného šteňaťa je však nutné hry prispôbiť tak, aby sa **rozvíjali jeho žiaduce vlastnosti a potláčalo nežiaduce správanie**, ako je napríklad lovecké, alebo agresívne. Preto sa so šteňaťom nepreťahujte, nedráždite ho, **nehádzte mu loptičku** ani ho nepodporujte v naháňaní malých zvierat. Hry so šteňaťom musia byť pod kontrolou, nesmie byť „posadnuté“ hrami, nesmie si ich vynucovať, alebo sa rozbláznit tak, že sa namiesto do hračky zahryzne do ruky, alebo začne na človeka vyskakovať. Ideálne je keď hru začína aj ukončuje človek. Snažte sa vopred odhadnúť, kedy už šteňa o hru stráca záujem a ukončite ju tesne pred týmto momentom, podporíte tak svoju autoritu u šteňaťa. Začať hru môže aj šteňa, nenechajte ho však vynucovať si ju od vás.

Čím viac sa toho šteňa naučí pri hre, tým radostnejšie a ochotnejšie sa bude učiť ďalej. Ochota psa k práci má základy práve v tomto období.

Vhodnou hrou je sadnúť si na zem a dosiahnuť aby sa Vám šteňa pozrelo do očí a udržte tento pohľad. Snažte sa to dosiahnuť bez slov – gestami a zvukmi. V momente keď sa na Vás pozrie povedzte jeho meno a po pár sekundách (keď sa vydrží pozerať do očí) ho pochváľte. Po pár dňoch hrania povedzte meno a už by sa na Vás malo šteňa pozrieť. Ak sa tak stane veľmi ho pochváľte. Takto sa učí že po oslovení by malo preniesť pozornosť na Vás, že sa následne bude niečo diať. Inou hrou je keď šteňa musí sledovať Vašu ruku, alebo hračku ktorú máte v ruke. Keď vie šteňa sledovať hračku vo Vašej ruke skúste ju schovať za seba a vyzvite šteňa aby ju našlo. Potom ju môžete aj schovať pod ruku, nohu a podobne. Týmito cvičeniami podporujete sústredenie šteňaťa na spoločnú aktivitu

V tomto veku budujte základy podávania predmetov. Najskôr v šteňati vzbudte záujem hračku potom ju hodte na zem, ak ju vezme do papuľky tak ho skúste tleskaním a „pod“ vymotivovať, aby prišlo s ním k vám. Ak príde, veľmi ho pochváľte, pohladkajte, snažte sa **aby zostalo vo vašej blízkosti, ale hračku mu neberte**. Nechajte sa ho s ňou pri vás trochu pohrať a ponúknite mu inú na výmenu. Nenaháňajte ho, práve naopak vy musíte vymyslieť niečo, čo šteňa tak zaujme, že za vami príde – fantázii sa medze nekladú.

Využívajte hru na oboznamovanie šteňaťa s novými povelmi, ale aj na ich upevňovanie.

- **Manipulácia s telom**

Súčasťou hry, alebo spoločného „mojkania“ by malo byť zvykanie šteňaťa na fyzický kontakt od človeka a manipuláciu s jeho telom. Zdvíhajte ho opatrne na ruky, otáčajte ho na rukách (nie však po najedení!), pozerajte mu do tlamy, chytajte mu tlapky, či uši – privykáte ho tak na pravidelnú manipuláciu. Občas ho silnejšie objímte, navodte situáciu akoby ste ho u zverolekára

potrebovali kvôli zákroku fixovať a sledujte jeho reakciu. Pozor na otáčanie šteňaťa na chrbát – nikdy to nerobte nasilu, ak to urobí šteňa samé, pokojne ho hladkajte, ale nenúťte ho zostať v tejto pozícii.

PRECHÁDZKY

V tomto období je dôležité **neprepínať fyzické možnosti šteňaťa** – ak chcete ísť ďalej od domu, doneste šteňa na miesto (autom, na rukách, v taške) a tam ho nechajte nech sa pohybuje koľko chce a potom ho zase odneste. Nechcete od šteňaťa, aby vás nasledovalo na dlhé vzdialenosti, pretože nechce zostať samé a človeka bude nasledovať aj napriek únave. Svoje tempo chôdze prispôbte šteniatku – malo by ísť stále pred vami. Šteňatá majú rôzny temperament, nedá sa presne určiť čas, koľko by sa malo pohybovať v akom veku, začnite s 5-10 minútovými prechádzkami okolo domu a sledujte ako sa správa šteniatko po návrate, ak ešte pobehuje hodinu po byte, na ďalšej prechádzke mu pridajte pár minút. Ak si nie ste istí, radšej sa opýtajte inštruktora pre výchovu, nadmerným pohybom si totiž šteňa môže zničiť kĺby, čo by ho nielen vyradilo z nášho programu, ale skomplikovalo by mu to zvyšok života. **Nebezpečnou záťažou** je pre šteňa aj behanie po schodoch, do kopca/z kopca, prudké brzdenie, ale aj hra a naháňacka z omnoho ťažším psom, ktorý môže nechtiac, len svojou váhou zničiť vyvíjajúce sa chrupavky v kĺboch šteňaťa. Po schodoch a strmých kopcoch šteňa vynášajte (najmä smerom dolu), ku koncu tohto obdobia môžete na kratších schodoch s nižšími stupnicami smerom hore začať chodiť pomaly na vodidle.

Čuchanie je pre psy celkom prirodzené - čuchom psi „čítajú“ odkazy zanechané ich psími kolegami a inými zvieratami. Vzájomné očuchávanie psov je podobným rituálom ako potrasenie rukou u ľudí. Dovoľte vášmu šteniatku očuchať si to, čo ho zaujíma, musí však byť ochotné nasledovať vás, keď sa rozhodnete pokračovať v ceste.

Nenechajte sa ťahať po trávniku ku každému kríčku a tiež nestojte 10 minút na jednom mieste, pretože psíčka má ňufák prilepený na zemi. Nechajte ho chvíľu skúmať zaujímavé miesto a potom ho veselo zavolajte „pod“ Ak nereaguje, mierne ho trhnite vodidlom a znova zavolajte. Nezapomnite ho pochváliť, ak zareaguje.

V tomto období má šteňa prirodzenú potrebu ochrany a nasledovania svorky, čo využite na zvykanie šteňaťa nasledovať človeka a budovanie základov privolania.

Na bezpečných priestoroch ďaleko od cesty, na čistých priestranstvách (bez „dobrôt“ v trávniku) umožnite šteňaťu dostatok voľného pohybu a naučte ho, aby si vás sledovalo samé bez toho, aby ste ho museli slovne upozorniť na zmenu smeru chôdze. Urobte z toho hru, často meňte smer chôdze pri prechádzke a sledujte šteňa či zareaguje bez toho, aby ste ho museli osloviť. Môžete to sťažiť šteňaťu aj tak, že sa mu čiastočne schováte. Avšak vždy musí šteňa aspoň časť z Vás vidieť, aby nedostalo paniku z toho že ostalo samé. A taktiež vy ho musíte mať neustále pod dozorom.

Prechádzky v každom veku prispôbte počasiu. Vďaka hustej srsti labradory síce lepšie znášajú dážď a zimu než teplo, ale aj dlhá prechádzka v zime môže spôsobiť prechladnutie, ľad a soľ na chodníku môže poraniť labky. Počas horúceho leta si na rozohriatom asfalte môže spáliť labky alebo dostať úpal. V žiadnom prípade nenechávajte šteňa samé v aute, ani nasilu ho nenúťte byť na slnku. Cez najteplejšie hodiny je najlepšie nechať šteňa odpočívať v chládku, prejsť sa s ním

radšej ráno, alebo až večer. Tiež musí mať dostatok vody - keď idete na výlet, nezabudnite zobrať plnú fľašu len preňho (avšak nedávajte mu piť keď je rozhorúčený).

- **Zvykanie na obojok a vodidlo**

Ciel': Šteňa obojok ani vodidlo nehryzie.

Pred každou prechádzkou nasadte šteňaťu obojok s identifikačnými známkami. **Nedovoľte mu hrýzť známky a ničiť ich.** Prevenciou hryzenia známk môže byť aj to, že ich budete nosiť vo vrecku, vtedy však šteňa nie je identifikovateľné v prípade straty. Obojok nastavte tak, aby sa nedal pretiahnuť cez hlavu, ale ani aby bol príliš utiahnutý (pod zapnutý obojok by sa mali dať zasunúť dva prsty). Nakoľko sa zo začiatku chodí von veľmi často, môžete nechávať šteňaťu obojok aj v interiéri, v noci vás však môže štrngotanie známk zobudiť. Na prechádzky chodievajte zo začiatku s malým šteňaťom na flexivodidle. **Nikdy nedovoľte šteňaťu hrýzť vodidlo**, znemožniť mu to môžete napríklad tak, že ho budete držať nad ním, alebo ním rázne trhnete keď ho bude mať v papuľke spolu s povelom „fuj“. Na vodidle nechajte šteňa, nech si obzrie a očuchá o čo má záujem, nenechajte sa však zamotať do vodidla, ani zatahnuť na miesta kam ste nechceli ísť. Vy ste tá, ktorá určuje kam sa ide a koľko času a priestoru dostane šteňa na poobzeranie si okolia.

- **Zbieranie odpadkov a potraviny zo zeme**

Ciel': Šteniatko nezbiera potravu ani odpadky zo zeme

Labradory majú prirodzený sklon zožrať všetko čo nájdu. Nakoľko je to veľmi nebezpečný a nepríjemný zvyk, je to jedna z najdôležitejších vecí, čo musíte svojho zverenca čo najskôr naučiť, pretože toto nevidiaci človek už nemôže skorigovať.

Pes nemá požírať nič zo zeme - potraviny, výkaly, odpadky, ale ani kamene, paličky či šišky. Požíranie rôznych vecí zo zeme môže spôsobiť hnačku, zápchu, ale aj otravu a smrť psa.

Prevenciou tohto správania je psíka púšťať na „čistých“ miestach, kde viete, že napr. ľudia nevyhadzujú zvyšky potravín, alebo kde sa nechodia venčiť mačky. Ak vidíte že šteňa chytilo stopu, alebo že pred ním je nejaká dobrota privolajte si ho a odmeňte mlskou aj sebou. Ak sa aj tak stane, že šteňa niečo nájde, skúste prerušiť jeho činnosť náhlym zvukom, trhnutím vodidla a skúste ho zaujať niečím iným, alebo ho privolať.

Ak nemáte takéto čisté lokality vo svojej blízkosti, vodievajte šteniatko výhradne na dlhom alebo flexi vodidle, aby ste požíranie vedeli zabrániť. Taktiež začnite s návykom nosenia náhubku.

Pokiaľ nemáte požíranie a privolanie pod kontrolou nepúšťajte psa navoľno!!

- **Kontakt s inými psami**

Ciel': Nenechajte šteňa terorizovať inými psami a nenechajte aby šteňa terorizovalo iné psy.

Šteňa potrebuje pre zdravý vývoj kontakt s inými psami, ale postupne sa musí naučiť prijať určité obmedzenia a pravidlá pri styku so psom (pri voľnom pohybe sa môže hrať do sýtosti, na vodidle sa však za psami nesmie ťahať).

Na začiatku tohto obdobia ešte šteňa nemá dokončené očkovania, takže ideálne je psom sa vyhýbať (aj keď sú očkované, môžu byť prenášačmi chorôb). Pri prechádzke sa snažte pozerať dopredu a vopred sa stretnutiu so psom vyhnúť, zmenou smeru chôdze. Pokiaľ príde k náhodnému kontaktu, nechajte ich sa chvíľku očuchať a potom sa snažte šteňa privolať k sebe. Ak na zavolanie príde, veľmi ho pochváľte a môžete ho k psovi za odmenu opäť pustiť (na toto cvičenie sú vhodným partnerom staršie pokojné psy, alebo psy za plotom, alebo priviazané pred obchodom). Ak je šteňa príliš zaujaté druhým psom a nepredpokladáte, že na zavolanie príde, proste ho zoberte na ruky a odíďte.

Pri voľnej hre so psami mu vyberajte váhovo podobných psích kamarátov na hru, pretože veľký, bláznivý pes by kvôli svojej váhe (keď naňho naskočí, alebo počas behu zboku narazí) mohol šteňaťu nechtiac ublížiť. Samozrejmosťou je vyhýbať sa agresívnym psom.

Ak Vaše šteňa kontaktuje iného psa (na verejnom priestranstve) a ten naňho zvrčí, alebo ho chňapne po ňom nechajte ich a neťahajte šteňa preč. Výnimkou je situácia ak Vás o to požiada majiteľ druhého psa, alebo bude evidentne jasné že Vaše šteňa obťažuje druhého psa. Nedovoľte šteňaťu vbehnúť do teritória iného psa (napr. do dvora).

Ak k Vášmu šteňaťu príbehne iný pes a začne naňho vrčať, naskakovať alebo inak nevhodne sa správať (na šteňati vidíte že sa evidentne bojí) odožeňte ho preč, alebo požiadajte majiteľa nech si ho odvedie.

SOCIALIZÁCIA

V tomto vekovom období by sa malo šteňa zoznámiť postupným tempom s rôznymi predmetmi **v domácnosti** (napr. vysávač nech si najskôr obzrie vypnutý a zapnúť ho keď je šteňa vo vedľajšej izbe) a **v okolí bydliska**, napríklad kontajnery, zaparkované autá, cyklisti, lavičky, sochy a pod. Pre nás sú to bežné veci, ale taký zvuk spúšťania rolety na okne, alebo zatvorenie kontajnera dokážu šteňa vystrašiť.

Na prvé prechádzky vyberajte menej rušné uličky s autami.

Predstavte šteňaťu rôzne povrchy a nerovnosti (lesklé dlažby, kovové poklopy, štrk, šikmé plochy, nízke schody, obrubníky a pod.) a. Na rušnejších miestach v okolí vášho bydliska (kaviareň, zastávka MHD, námestie a pod.) sa posadte a nechajte šteňa nech má čas si okolie prezrieť a zvyknúť naňho a zároveň sa učí aj trpezlivosti (čakať na jednom mieste). Ak potrebujete ísť do rušnejšej časti mesta, do nákupného centra, cestovať autobusom/vlakom a pod. uprednostnite (ak je to možné) pokojnejšiu časť dňa a noste šteňa v taške, kde sa môže pred silnými podnetmi prostredia schovať.

DETI. Keď na ulici vidíte, že sa blížite k dieťaťu vždy (aj vo vyššom veku psa) majte šteňa na vodidle. Dieťa je v úrovni psa a môže byť preňho šokujúce keď naňho zrazu pes vyskočí, alebo ho začne olizovať či hrýzť. V prípade, že dieťa prejaví záujem o pohladkanie šteňaťa, majte ho vždy pod kontrolou (najmä jeho hlavu a papuľku, ponúknite dieťaťu nech ho pohladká radšej po chrbte, alebo zadku). A taktiež naopak nedovoľte dieťaťu (pokiaľ to neurobia jeho rodičia), aby psíkovi robilo to, čo mu je nepríjemné (napr. silné objímanie, naťahovanie uší, chvosta a pod.). Chodievajte sa prechádzať aj okolo detských ihrísk, kde je veľa hrajúcich sa, vyskajúcich detí, vždy však majte šteňa pod kontrolou, aby žiadne dieťa nevystrašilo, alebo mu nebodaj neublížilo.

V prípade, že máte deti doma (vlastné, alebo na návšteve) musíte zabezpečiť, aby pes deti neotravoval, keď sa chcú hrať bez neho a nebral im hračky. Naopak deti nesmú psa otravovať keď si ľahne do pelechu, ubližovať mu, hrať sa s ním s loptičkou, preťahovať sa s ním o čokoľvek a inak ho dráždiť. Neponechávajte deti a šteňa spolu samé bez dozoru.

2.3. PREDPUBERTÁLNE OBDOBIE / 4 - 6 mesiacov

Šteňa sa učí existovať v ľudskej svorke, ale stáva sa nezávislejším, má menšiu pudovú potrebu ochrany svorky, preto môže začať ignorovať človeka. Zlepšuje sa jeho schopnosť sústrediť sa a začína výraznejšie spolupracovať s človekom namiesto samostatného skúmania prostredia. **Výmena mliečnych zubov spôsobuje u šteňaťa väčšiu potrebu hryzenia**, preto je nutný zvýšený dohľad nad bezpečnosťou šteňaťa, aby nezožralo to čo nemá.

V tomto období už jeho váha neumožňuje nosenie v taške, preto je vhodnú mu začať sprostredkúvať podnety prostredia a skúsenosti "po svojich", musí sa začať učiť vysporiadavať s podnetmi prostredia samé. Stále však treba myslieť na to, že **sa šteňa len vyvíja a nesmie byť preťažované fyzicky ani psychicky**. To znamená, že prechádzky nesmú byť ani príliš dlhé, ani preplnené podnetmi. (napr. veľmi náročnou je prechádzka v preplnenom nákupnom centre alebo pešej zóne.) Ak potrebujete ísť do takéhoto náročného prostredia, umožnite psovi oddýchnuť si tým, že si občas sadnete na lavičku, do kaviarne, alebo zájdete do pokojnejšej uličky, či vyjdete na trávnik.

Dôležité je využiť v tomto období zvýšenú schopnosť sústrediť sa a budovať spoluprácu s človekom. Denné cvičenie poslušnosti môže byť robené aj hravou formou, ale je nutné zvýšiť nároky na ich prevedenie. Pred očakávanou pubertou je potrebné je upevniť pravidlá, najmä zvládnuť bezproblémové privolanie z voľného pohybu.

STAROSTLIVOSŤ O PSA

- **Hygienické návyky - Venčenie (vyprázdňovanie) na povel - ráno**

Cieľ: Pes sa nevenčí v interiéri a na trávniku reaguje na povel cikaj. Ráno sa vyprázdňuje na povel urob na krátkom vodidle.

V tomto období už máte zabehnutý režim a doma by sa už šteňaťu „nehody“ mali stávať minimálne. Buďte však vždy ostražití pri návšteve nového miesta, alebo pri návšteve nových ľudí, či psov u vás doma. Vzrušenie a stres bývajú častou príčinou nečakaného vyprázdnenia šteňaťa, preto stále so sebou noste handry a sáčky na upratanie po psíkovi.

Doteraz ste šteňaťu k vyprázdňovaniu pridávali povel. Teraz budeme na povel postupne žiadať vyprázdnenie. Pre prácu vodiaceho psa je toto veľmi dôležitá zručnosť, nakoľko nie je možné v meste kedykoľvek prerušiť prácu a odbehnúť na trávnik. Preto musí mladý pes získať jednoznačnú asociáciu „najsôr sa na vodidle vyprázdním a až potom sa ide na prechádzku“ .

Venčenie na povel robte vždy ráno, kedy je najväčšia pravdepodobnosť že sa psík vyprázdni. Venčenie vždy prebieha na krátkom vodidle a to tak, že psovod STOJÍ a nekráča za psom. Postavte sa na rozhranie chodníka a trávnik a na dĺžku vodidla a vašej ruky sa dovoľte šteniatku pohybovať. VIAC NIE ani keď vás bude ťahať. Povolené sú maximálne 3-5 krokov vpred a vzad alebo sa postavte na trávnik a dovoľte šteniatku aby chodilo dookola vás. Ak vidíte že si šteniatko hľadá miesto, tak opakujete „urob - urob“ a v momente kedy urobí ho pochváľte „šikovný/á UROB“ a dajte mu mlsku. Podobne je to s aj s cikaním. Stojte na mieste s maximálnym pohybom 3-5 krokov vpred a vzad (alebo krúži pes okolo vás) a motivujte ho povelom „cikaj – cikaj“. Pokiaľ sa šteniatko nevyprázdni tak nechodte na prechádzku a vráťte sa domov. Ak budete dôsledná veľmi rýchlo si vytvorí žiadanú asociáciu, že kým sa nevyprázdni nikam sa nejde.

Počas povelu „urob“ občas šteňa pohladkajte po chrbte a zvykajte ho tak na dotyk – je to z dôvodu, aby nevidiaci človek mohol identifikovať presne miesto, kde sa nachádzajú kôpky, ktoré má pozbierať.

Pri venčení nedovoľte aby zostalo stáť na jednom mieste a čuchalo (toto jedno miesto) alebo sa sústredilo na niečo iné ako na potrebu. Jemne mu vodidlom zdvihnite hlavu, donúťte ho aby začalo kráčať (pokojne môže pri chôdzi čuchať) a znovu zopakujte príslušný povel. Ak potrebu vykonáva, tak počas nej aktívne hovorte "šikovný/á urob-urob" a po vykonaní dajte šteňaťu granulku zase so slovom šikovný/á "urob-urob" a spojte tak kakanie s veľmi veľkou pochvalou pozitívnym hlasom. Pri zbieraní exkrementov núťte pokojne stáť, prípadne ho posadte, nech sa učí trpezlivosti.

Počas dňa ostatné venčenia nechajte na šteňa – ponúknite mu možnosť ísť na trávnik ale nenúťte ho.

Ak sa šteňa zvykne pravidelne vyprázdňovať na spevnených plochách kontaktujte inštruktora pre výchovu.

- **Krímenie**

Cieľ: Pred tým ako človek ide nabráť granule pošle psa na miesto a ten tam zostane pokiaľ nepoloží misku na zem nedovolí mu jesť.

Keď už je oboznámený s povelom „miesto“ pošlite ho tam pred kŕmením a predĺžujte čas ktorý tam musí čakať na misku. Zakaždým, ako vstane a pribehne ku vám, misku položte, vráťte ho na „miesto“. Keď budete trpezlivá a dôsledná veľmi rýchlo pochopí, že vybiehaním si vlastne oddaľuje čas kŕmenia.

Ak má zvládnutý povel „zostaň“, môžete si s ním v začiatkoch trochu pomôcť. Cieľom však je dosiahnuť, že na povel miesto ide pes na miesto a čaká kým idete pre misku, nabráť granule, doniesť misku položiť ju na zem a až na meno a „pod“ môže z miesta odísť.

V tomto období už kŕmite iba suchými granulami. Postupne znižujte šteňaťu obednú dávku a zhruba v 5. mesiaci prejdite na kŕmenie len ráno a večer. Miska s čerstvou vodou by mala byť stále dostupná bez toho, aby vodu pes vylieval, alebo sa v nej čvachtal.

SPRÁVANIE PSA V INTERIÉRI

Cieľ: Pes nerobí žiadnu zo zakázaných vecí, aj keď človek nie je prítomný.

V tomto období šteňa mení zuby a objavuje sa z tohto dôvodu väčšia potreba hryzenia. Preto aj keď vďaka vašim výchovným zásahom odzneli prvotné snahy šteňaťa o ničenie interiéru, stále zostaňte obozretná – v tomto období sa môžu vrátiť. Preto stále dbajte na prevenciu, najmä keď necháte šteňa samé doma, nenechávajte mu v dosahu nič, čo by mohlo zničiť.

Od 5 mesiaca po výmene zubov už psovi **zoberte všetky jeho hračky a nenechávajte mu ich voľne na hranie.** Vytiahnite ich iba pre spoločnú hru, alebo mu jednu vždy dajte za odmenu. Majte šteňa s hračkou vždy pod dohľadom a akonáhle začne hračku ničiť a požírať zoberte mu ju. Ak zostáva osamote ponechajte mu iba hračku z lana.

Zakážte psovi chodiť medzi konferenčný stolík a sedačku, čo je úzky priestor, kde bude chvostom zhadzovať veci zo stolíka, čo je nepríjemné pre vás, aj pre jeho ďalších majiteľov. Naďalej nedopustite, aby žobralo pri potravu od ľudí a ihneď ho pošlite von z miestnosti.

- **Utieranie labiek pred vstupom do interiéru**

Cieľ: Pes čaká na utretie labiek, pri utieraní je pokojný (stojí a nehryzie uterák)

Psík by už mal byť schopný zostať stáť pred dverami na povel „zostaň“, kým nedonesiete uterák aj zo vzdialenejšej časti bytu, alebo si zavesíte bundu, či vyzujete topánky. Veľmi ho pochváľte, ak zvládne na vás dlhšie čakať. Pri samotnom utieraní trvajte na tom, aby psík pokojne stál, nehrýzol uterák, ani ruky, ani aby sa pri utieraní zadných labiek natlačil prednými dovnútra. Taktiež po doutieraní nenechajte psa svojvoľne vbehnúť, ale až na povel „pod“. Keď toto zvláda, môžete postupne povel vynechať a trvajte na tom, aby pred akýmkoľvek vstupom do interiéru zostal čakať a nevbiehal dnu.

- **Prechádzanie cez dvere do bytu, či auta**

Cieľ: Pes chápe, že keď sa otvoria dvere svojvoľne nemá vybiehať von, ani vbiehať dnu.

Pes sa musí naučiť prechádzať cez dvere (najmä smerom von) pokojne tak, aby do nich človeka nevtiahol, alebo ho neprevrhol.

Pri prechádzaní cez dvere majte psa na vodidle. Pred otvorením dverí dajte pred neho nohu a naznačte mu telom aby zostal (na začiatok môžete pridať gesto pre zostať). Otvorte dvere a chvíľku stojte pri otvorených dverách a na povel „pod“ nechajte prejsť psa. Keď sa po otvorení dverí pes chce hneď vykročiť, dvere zatvorte a vráťte ho. Pri tomto cvičení je dôležitá iba vaša trpezlivosť a vyrovnaný, asertívny prístup. Pes veľmi rýchlo zistí, že každé postavenie mu vlastne opäť zatvorí dvere.

Dávajte pozor aby po prejení dverí nevybehol a nezačal ťahať – okamžite ho skorigujte vodidlom. Mal by aj po prejení dverami ostať v pokoji aby ste mohli zavrieť dvere. Toto cvičenie je výborné na cvičenie sebaovládania psa, vnímanie a sústredenie na psovoda a je to aj nesmierne praktické, keď napríklad potrebujete dvere za sebou naozaj zamknúť.

- **Zostávanie osamote**

Ciel: Pes zostáva v pokoji osamote 3-5 hodín

Pred vašim odchodom musí byť psík vždy vyvenčený, vybehaný, prípadne aj nakrmený. Nechajte mu k dispozícii hračku vyrobenú z lana (v žiadnom prípade nie gumenú alebo plyšovú ktorú by mohol roztrhať a zožrať), misku s vodou, odstráňte všetky veci z dosahu ktoré by eventuálne mohol zničiť alebo skonsumovať a pozatvárajte všetky izby – stačí mu k dispozícii 1 miestnosť s peľochom a denným svetlom. **Pred odchodom sa so šteňaťom nikdy emotívne nelúčte ani sa po príchode s ním nevítajte.** Musí z vás vyžarovať vyrovnaná energia, ktorá šteňaťu hovorí, že sa nič nedeje keď odchádzate. Pes by sa mal tešiť, že keď zostane osamote, bude mať chvíľu pre seba a môže si pospať. Po odchode (aj pred príchodom) je vhodné za dverami chvíľu počúvať či šteňa kňučí, šteká, škriabe na dvere a pod. Ak sa tak deje, rázne vojdite dnu s povelom „fuj“ a opakujte celú procedúru.

SPRÁVANIE PSA VOČI ČLOVEKU A HRY

Ciel: Pes pri kontakte s akýmkoľvek človekom zostáva všetkými labami na zemi, človeka nehryzie

Pokiaľ v tomto veku ešte u šteňaťa pretrváva vyskakovanie na človeka, musíte začať zasahovať oveľa prísnejšie. Je nevyhnutné tento zlovyk v tomto období úplne odbúrať. Ak vyskakuje na ostatných ľudí a máte ho na vodidle, rázne trhnite vodidlom a povedzte „fuj“ v momente keď sa chystá vyskočiť, alebo v momente vyskočenia. Zasiahnite vždy ihneď a rázne. V prípade, že vyskakuje na vás, nekontaktujte ho očami, nevšímajte si ho, jednoducho zohnite jednu nohu a nastavte koleno pred seba tak, aby v momente keď vyskočí do neho narazil. Takto bez akýchkoľvek povelov, iba pomocou „zákona akcie a reakcie“ pes pochopí, že nemá vyskakovať. Zohnite sa k nemu a pochváľte ho, keď je pokojný a všetkými labkami na zemi.

- **Hranie sa a podávanie predmetov**

Ciel: šteňa akúkoľvek interakciu (aj cvičenie povelov) považuje za hru a radostne vrtí chvostom

Pri podávaní predmetov skúste v pokojnom prostredí pridať aj podávanie rôznych predmetov dennej potreby, z rôznych materiálov (papierové vreckovky, vodidlo, rukavica a pod. Najneoblúbenejším predmetom u psov sú kľúče a iné kovové veci, takže k tým zozbieraniu pripojte šnúрку, alebo plyšáka. Keď psík spoľahlivo aportuje v interiéri, skúšajte podávanie predmetov v exteriéri. Pes by mal byť schopný doniesť človeku aj palicu, či šišku. Nepodporujte však túto hru a požíranie prírodných materiálov. Radšej použite na podávanie čokoliek iné. Nehádzte predmety ďaleko, cieľom je dosiahnuť aby pes podával predmety čo človeku spadnú, alebo sú v jeho tesnej blízkosti. Niektoré psy sú posadnuté aportovaním, nepodporujte to, naopak pokiaľ do vás bude pes dobiedzať, ignorujte ho a aport používajte iba za odmenu. **Pískacie hračky už nepoužívajte.**

- **Manipulácia s telom**

Psa v pokojnom prostredí po povelu ľahni skúste pokojným tlakom donútiť ľahnúť si na bok. Odmeňte ho pokojným hladkaním a ubezpečením že je to v poriadku. Pri česaní, alebo utieraní uterákom núťte psa stáť, alebo sedieť bez toho, aby sa pohyboval. Nacvičujte prehliadky u veterinára – psa si posadte a postupne mu skontrolujte uši, oči, otvorte papuľu, zdvihnite labku skontrolujte nechty a na záver ho objímte (fixujte). Šteňaťu prevliekajte cez hlavu postroj a občas prevliekajte cez hlavu aj obojok. Privykajte ho na to, že niekedy je potrebné ho chytiť za obojok a viesť ho zaň.

PRECHÁDZKY

Postupne môžete predlžovať prechádzky podľa temperamentu šteňaťa. Vždy však treba zohľadniť to, že na kĺby je oveľa namáhavejšia prechádzka po tvrdom povrchu (asfalte) ako po mäkkom (tráva). Snažte sa vyhýbať behaniu hore-dole kopcom a po schodoch chodievajte výlučne pomaly a na vodidle, v žiadnom prípade nenechávajte psíka behať po schodoch. **Taktiež nikdy počas výchovy neberte psa behať popri bicykli alebo kolieskových korčuliach. Jednak je to veľmi nebezpečné a jednak je to obrovská, neprimeraná záťaž pre vyvíjajúci sa organizmus šteňaťa.** Vždy, keď idete von dávajte psíkovi obojok s identifikačnými známkami, doma ho skladajte.

Pohyb voľno doprajte psovi iba na vyhradených miestach a iba v prípade že máte zvládnuté privolanie a nepožieranie vecí z trávniku. Pri voľnom pohybe ho majte vždy v dohľade, nemal by od vás ísť ďalej ako 30m a v lese musí mať farebne kontrastný obojok.

Pri bežných prechádzkach používajte najmä flexivodidlo, na ktorom má šteňa dostatok voľného pohybu a spoznávania sveta a pritom je pod kontrolou. To znamená, že keď nereaguje na privolanie, alebo na povel „fuj“ keď žerie niečo z trávniku, toto vodidlo použijete ako diaľkové ovládanie – zabrzdeným trhnete tak, aby ste prerušili nežiaducu činnosť a upútali pozornosť šteňaťa. Neťahajte ho nasilu preč z toho miesta, ale snažte sa dosiahnuť, aby samé nechalo „dobrotu“ v trávniku (pretože to je zakázaná vec) a pokračovalo v ceste, alebo prišlo ku vám. Pri chôdzi na flexivodidle sa často stáva, že sa pes doňho viac či menej zamotá. Nebehajte za ním a nerozmotávajte ho (pokiaľ nie je v ohrození zdravia), pretože nevidiaci človek toto nemusí vždy zaregistrovať. Pes sa sám bude musieť naučiť takémuto zamotaniu predchádzať, alebo sa bude musieť naučiť sám odmotať, pretože inak bude musieť chodiť v takomto nepohodlí.

Nakoľko je jednou z hlavných úloh vodiaceho psa obchádzať prekážky, nikdy nenúťte psa preskakovať prekážky, aj sa snažte predchádzať tomu, aby to robilo (napr. v lese nepreskakujte spadnutý strom, ale ho obíďte).

- **Pracovné prechádzky**

Ciel': Pes **kráča** na krátkom vodidle vedľa ľavej nohy človeka a nikam sa neťahá

Tieto prechádzky sú akosi prípravou na tréning a prácu vodiaceho psa. Na tieto prechádzky používajte výlučne krátke vodidlo a pred prechádzkou psa vyvenčíte (najmä pred vstupom do interiérov), aby počas nej neťahal na trávnik. Počas pracovnej prechádzky nesmie psík nič zbierať zo zeme, trhať a ťahať za psami, očuchať si môže krátke čo ho zaujíma (ale len to, čo je v jeho dosahu), ale na povel „pod“ vás však musí nasledovať. **Počas pracovnej prechádzky by mal ísť vyrovnaným tempom v kroku.** Pochváľte ho, ak bez vybočovania do strán, pričom nemusíte ísť rýchlo, nechajte psíka, nech má čas obzrieť si okolie.

Vodidlo majte uvoľnené, alebo napnuté v prípade, keď ide dopredu. Neupozorňujte ho keď chcete zmeniť smer – proste odbočte, on sám by sa mal postupne naučiť sledovať vás a reagovať na vaše zmeny smeru.

Počas pracovnej prechádzky, najmä na miestach kde bežné psy majú vstup zakázaný oblečte šteňaťu modrý postroj VŠVAP, ktorý slúži na označenie psa určeného na špeciálny výcvik. Pamätajte však, že najmä v týchto chvíľach je správanie psa a vaše vystupovanie pod drobnohľadom verejnosti.

Psovi by malo nasadenie postroja signalizovať oddelenie pracovnej prechádzky od venčiacej. Postroj obliekajte rýchlo, bez emócií. Akékoľvek zvláštne správanie psa pri obliekaní postroja (uhýbanie hlavy, šúchanie sa s postrojom o stenu, „stvrdnutie“ psa v jednej polohe a pod.) konzultujte s inštruktorom výchovy.

Odmenou za pracovnú prechádzku môže byť aj voľné pobehanie so psami, preto nie je vždy nutné si na tieto vychádzky vyhradzovať špeciálny čas, ale pred klasickým venčením sa ísť proste prejsť na 10-15 minút v postroji a vyžadovať od psíka sústredenie a požadované správanie. V prípade, že idete do mesta, alebo niečo si vybaviť môže samozrejme táto prechádzka trvať aj dlhšie, je ale vhodné, aby pes nekráčaľ v jednom kuse viac ako 30 minút, preto ju prerušujte napr. kaviarňou, obchodom, MHD, alebo len tak posedením na lavičke. Pracovnú prechádzku by malo mať šteňa ideálne každý deň jednu, pokiaľ vám to pracovné vyťaženie neumožňuje, aspoň každý druhý - tretí deň. Počas tejto prechádzky sa sústreďte iba na šteňa, minimalizujte rozhovory a telefonovanie s inými ľuďmi.

- **Zbieranie odpadkov a potraviny zo zeme**

Ciel': Pes je schopný prejsť okolo potraviny na zemi bez toho, aby sa ju pokúsil zožrať.

Ak pretrváva tento záujem u psa je potrebné zasahovať asertívnejšie. Ráznejšie trhnite vodidlom a povedzte povel „fuj“, naozaj jednoznačne. Neťahajte psa od danej veci nasilu, ani mu rukami nebráňte ísť k „úlovku“, zostaňte pri tom stáť tak, aby pes mal možnosť to zožrať a keď sa po tom opäť vrhne, zopakujte korekciu ešte ráznejšie.

Keď sa šteňa samé otočí, alebo obíde „úlovok“ na zemi, pochváľte ho, ale nie emotívne, iba vyjadrite spokojnosť nad tým, že sa správa tak, ako má. Ak si chcete potvrdiť, že pes pochopil, čo od neho chcete, vráťte sa na toto miesto a keď to nechá bez korekcie na zemi, máte potvrdené, že to pochopil. V prípade tmy, alebo keď ide venčiť člen rodiny, ktorý nemá u psa autoritu použite náhubok.

- **Stopovačka – riešenie problémov s požieraním z trávnik, alebo privolaním**

Ak sa stane že pri pohybe navolno pes niečo zožerie alebo nepríde na privolenia už ho navolno nepúšťajte ale začnite pri volnom pohybe psa používať stopovačku. Je to 8 m dlhé vodidlo (náhradou môže byť aj pevný špagát), na ktorého konci by mali byť 2-3 uzly, ktoré zabezpečia, že sa vám vodidlo nevyvlečie spod nohy keď sa pes rozbehne a vy ho budete chcieť zastaviť tak, že ju pristúpate.

Na mieste, kde má pes dostať „volno“ ho posadte a vymeňte mu krátke vodidlo za stopovačku, ktorá je rozmotaná. Dajte mu „volno“ a nechajte ho, nech si stopovačku ťahá za sebou, pričom sa snažte pohybovať v dosahu jej konca.

Keď pes začne niečo žrať, rázne povedzte „fuj“ a chyťte koniec stopovačky, ak pes neprestane zopakujte „fuj“ a súčasne rázne trhnite stopovačkou. Ak prestane, vyzvite ho ešte stále prísny hlasom „pod“ (stopovačku uvoľnite, aby mal možnosť sa vrátiť k pochúťke), ak sa pohne ďalej iba vyjadrite spokojnosť pochvalou „dobré“. Ak sa však opäť na to vrhne, zopakujte to s väčšou razanciou, prípadne si ho priťahujte k sebe a súčasne chodte k nemu, vytiahnite mu to z papule a riadne ho vyťahajte za kožuch na krku spolu s „fuj“.

Pri učení **privolania** najskôr začnite s privolávaním na pokojnom mieste, kde nie sú psy a keď bude poslúchať na každé privolanie na takomto mieste, prejdite do rušnejšieho prostredia a neskôr medzi psy. Postavte sa ku stopovačke, ktorá je na zemi (môžete ju pre istotu pristúpiť) a veselým hlasom oslovte psa a pridajte povel „pod sem“. Ak vás ignoruje, zdvihnite stopovačku, zopakujte meno a povel a súčasne rázne trhnite stopovačkou – ak príde, veľmi ho pochváľte a snažte sa, aby chvíľu pri vás zotrval, potom mu dajte voľno – ak nepríde zopakujte s väčšou razanciou.

- **Chodenie okolo iných psov**

Ciel: Pes je schopný prejsť okolo psov bez toho, aby sa na nich vrhal, alebo ťahal za nimi.

Vždy je dôležité mať prehľad o priestore v ktorom sa pohybujete, pretože tak vidíte dopredu aký pes sa blíži a vy sa musíte dopredu rozhodnúť či sa s tým psom chcete stretnúť, chcete ho minúť bez kontaktu, alebo sa mu úplne vyhnúť.

Ak chcete prejsť okolo psa bez kontaktu, snažte sa toho svojho upútať a prejsť okolo bez toho, aby sa po druhom psovi vrhal. Pokiaľ sa nedá upútať, ale vidíte u vášho šteňaťa zaujatie druhým psom (upretý pohľad, vztýčené uši, napnuté telo) zmeňte 3V. Ak sa nedá zväčšiť vzdialenosť použite fyzickú korekciu tak, aby vás pes neťahal, ale naopak aby presmeroval svoju

pozornosť na vás. Presný postup vám ukáže inštruktor pre výchovu, prípadne odporučí používanie ohlávk, ktorá bráni psovi vrhať sa na hocičo bez použitia sily.

Pokiaľ ste sa rozhodli umožniť kontakt s druhým psom (tak sa rozhodnite vždy keď stretnete psa bez vodidla), mali by ste k nemu pristúpiť pokojne. Ak k druhému psovi ťahá, taktiež ho povelom „nie“ a trhnutím vodidla skorigujte. Inou možnosťou, keď pes ťahá, je otočiť sa a bez slova ísť opačným smerom a akonáhle vás nasleduje na voľnom vodidle tak sa zase otočte a choďte ku psovi. Ak k nemu znova ťahá, opäť celú procedúru zopakujte. Keď pristúpi k psovi bez ťahania, nechajte ich navzájom sa očuchať a potom ho skúste privolať k sebe ak príde, veľmi ho pochváľte a znovu ho k psíkovi za odmenu pustite. Na krátkom vodidle sa nenechávajte psíka hrať s druhým psom, na to slúži voľný pohyb, prípadne flexivodidlo.

- **Chodenie okolo pohyblivých predmetov (vtákov, mačiek, kotúlajúcej sa lopty)**

Cieľ: Pes je schopný nenaháňať pohybujúce sa predmety a malé zvieratá

Jedným zo základných inštinktov psa je lovecký, ktorý sa prejavuje nadmerným čuchaním (až stopovaním) a naháňaním malých zvierat, alebo pohyblivých vecí. Tento inštinkt sa však bude musieť váš psík naučiť ovládať, inak bude musieť byť z nášho programu vyradený.

Pes by mal byť schopný pri chôdzi na vodidle prejsť okolo vtákov (aj takých čo vzlietajú), utekajúcej mačky, popri kotúlajúcej sa lopte a podobných pohyblivých predmetov bez toho, aby sa po nich vrhal, alebo na ne štekal. Chodievajte na miesta, kde sa zdržiavajú holuby, nechajte šteňa, nech si ich obzrie, zavetrí, ale v prípade že sa začne trhať, nebodaj štekať, hneď ho skorigujte („fuj“ a trhnutie vodidla, alebo štípanec do kožucha).

Korigujte ho aj vtedy, keď vidíte správanie predchádzajúce vyštartovaniu (upretý pohľad, vztýčené uši, napnuté telo...). Keď sa správa pokojne, pochváľte ho. Takýmto spôsobom sa ho snažte zoznámiť aj s podobnými situáciami v ktorých sú iné zvieratá (mačky), alebo neživé pohyblivé predmety (napr. hry s loptou na ulici, modely lietadiel, autíčok a podobne.)

- **Nosenie náhubku**

Cieľ: Pes akceptuje náhubok nielen v MHD, ale aj pri bežnej prechádzke.

Vyvcvičený vodiaci pes je síce oslobodený od nosenia náhubku v hromadnej doprave, na psy vo výchove sa táto výnimka však nevzťahuje, preto ho zakaždým použite. **Pes si musí bez problémov dať nasadiť náhubok a byť schopný v ňom chodiť a sústrediť sa na človeka, bez toho aby si ho snažil dať dole, alebo inak protestoval.** Náhubok nasadzujte vždy čo najrýchlejšie a bez zbytočných emócií. Akúkoľvek snahu o zbavenie sa náhubku prerušte (fuj, trhnutie vodidlom a pod.) Náhubok psovi nedávajte dole vždy hneď po vystúpení z MHD, aby si pes nevytvoril asociáciu, že po výstupe sa dáva náhubok dole. Preto meňte čas po akom mu zložíte náhubok po vystúpení. Náhubok dávajte dole iba v prípade, že je pes pokojný, nikdy ho nedávajte dole keď pes protestuje (šúcha s ním o nohu, o zem, dáva si ho labou dole a pod.), aby si nevytvoril asociáciu, že takouto činnosťou sa náhubku zbaví.

Okrem hromadnej dopravy nasadzujte občasne náhubok aj na bežnej prechádzke na vodidle, aby si našho zvykol ako bežnú vec. Taktiež ho občas nasadzujte aj pri prechádzke na flexivodidle alebo pohybe navoľno.

SOCIALIZÁCIA

V tomto období sa už psík musí začať vysporiadavať s podnetmi okolia sám, na vlastných labkách a mal by začať postupne spoznávať aj rušnejšie časti mesta. Najmä u úzkostlivejších šteniat je vhodné začať návštevou takýchto miest v pokojnejších časoch dňa, pred návštevou takéhoto miesta ho môžete mierne unaviť prechádzkou v pokojnom prostredí, v rušnom prostredí si iba sadnúť a sledovať okolie, alebo ísť do rušného prostredia iba na krátky čas. Nezabudnite, že pokojné správanie vášho zverenca dosiahnete iba vtedy, keď budete aj vy pokojná a sebedomá.

Cestujte prostriedkami hromadnej dopravy, pri nastupovaní / vystupovaní do vozidiel so schodmi však šteňa vyneste na rukách. Nezabudnite si so sebou brať preukaz vychovávateľa a šteňaťu vždy obliecť náhubok a postroj - tak cestuje v MHD šteňa zadarmo. Vo vozidle si sadnite na miesta vyhradené pre bežné psy a pochváľte pokojné správanie šteňaťa. Nedovoľte, aby kňučalo, alebo si dávalo dole náhubok.

Na chodníkoch, hlavne pred vchodmi do budov bývajú umiestnené **kovové mriežky**, ktoré zväčša majú psy tendenciu obchádzať. Sledujte či váš psík je schopný po nich chodiť, alebo sa pred nimi zatne, či ich preskakuje, alebo obchádza. Skúšajte cez mriežky prechádzať pri každej logickej príležitosti, nikdy však šteňa nenúťte, aby na nich stálo, stačí keď bude schopné cez ne prejsť.

Pred vstupom do obchodu (interiéru) šteňa vyvenčite. V obchodoch dávajte na šteňa pozor, aby nevyťahovalo veci z regálov, alebo nezhodilo niečo chvostom. Do obchodov s potravinami so psom nechodievajte. **V nákupných centrách** je veľmi vhodné si sadnúť na lavičku, alebo do kaviarne, aby pes mal možnosť v pokoji si obzrieť okolie. Prejdite sa s ním popri presklených stenách na poschodí, cez rôzne podlahy, okolo automatov, eskalátorov, fontán, zrkadiel a pod. Nechajte mu uvoľnené vodidlo a ak je to možné, choďte si obzrieť všetko, čo ho zaujme. Pri stretnutí so psom sa môžu iba očučať, akékoľvek hranie a trhanie sa na vodidle, štekание je v interiéri zakázané.

Nastupovať na eskalátor / travelátor šteňa nemusíte počas výchovy učiť, nakoľko je to často pre vychovávateľky stresujúce a nie je to pre výcvik potrebné, postačí, keď sa s ním zoznámi. Najvhodnejšie je šteňaťu predstaviť najskôr taký, ktorý stojí, aby si ho v pokoji obzrelo, očučalo, aby si zvyklo na kovovú platňu pred nástupom a na drážkované schody pod packami. Po zoznámení so stojacim eskalátorom, skúste prísť so šteňaťom iba na nástupnú platňu eskalátora v prevádzke. Ak na ňu vojde pochváľte ho, ak nie, neriešajte to a choďte preč. Ak sa potrebujete prepraviť eskalátorom, pri nástupe aj výstupe šteňa radšej zdvihnite na ruky, aby si v hrebeni nazatrhol pazúry a postavte ho na schody. Na idúcom eskalátore by mal psík stáť, nedovoľte mu za jazdy chodiť po schodoch. Z nákupného centra odchádzajte iba keď bude pes pokojný, nemal by vás z neho „vytiahnuť“ zapretý do vodidla.

Chodievajte aj na **prechádzky za tmy**, kedy veci aj ľudia v okolí vyzerajú inak. Vo vidieckom, alebo malomestskom prostredí je taktiež veľa vecí s ktorými by sa pes mal zoznámiť, ako domáce zvieratá, úzke lávky ponad potok, poľnohospodárske stroje, alebo štekajúce psy za plotmi, aby dokázal okolo nich prejsť bez toho, aby sa zľakol a odskočil, alebo naopak, aby sa do štekotu zapojil.

Pred každou cestou, alebo obrubníkom smerom nadol zastavte šteňa mechanicky – vodidlom vždy, aj keď nejde auto. Na druhej strane cesty šteňa nikdy nezastavujte. Pre prípravu šteňaťa na prácu vodiaceho psa je dôležité aj to, aby ste spolu prechádzali cestu vždy kolmo,

ideálne stredom priechodu pre chodcov. V prípade, že je priechod šikmý, choďte v jeho smere. Pri prechádzaní zrýchlite tempo, aby ste prešli nebezpečnou zónou čo najrýchlejšie.

SCHODY. So šteňaťom môžete začať chodiť po schodoch, vždy však pomaly a na vodidle. Môžete ho postupne zoznamovať aj s ťažšími typmi schodov, ako sú schody bez podstupníc, priesvitné, alebo priehľadné schody. Pokiaľ na ne nechce vyjsť, zoberte ho na ruky a vyneste ho, položte na ne (najlepšie na podestu), nechajte nech si ich poobzerá a keď bude pokojné choďte preč.

2.4. OBDOBIE DOSPIEVANIA – PUBERTA / 6 - 9 mesiacov

Obdobie, kedy si šteňa buduje vlastnú pozíciu a stáva sa nezávislým. S tým je spojené obdobie "skúšania" a spochybňovania pravidiel, pokusov nastaviť svoje pravidlá. Jedná sa o obdobie, kedy je potrebné aby človek pomohol šteňaťu dospieť. Je potrebné zmeniť prístup aký mal ku malému šteniatku a začal so psom jednať ako s malým dospelákom. Jedným z krokov je odstránenie psích hračiek, aby boli voľne k dispozícii. Používať ich iba keď ostane pes osamote, alebo pre interakciu – aportovanie so psom. Druhým krokom je tmiť infantilné prejavy psa – poskakovanie, otáčanie sa na chrbát, kňučanie, oblizovanie všetkých, pri pustení navoľno chňapnutie po prvej paličke, alebo akomkoľvek predmete čo je nablízku. Tretím je začať eliminovať čupenie a skláňanie sa k psovi pri práci s ním a taktiež tón hlasu akým s ním človek rozpráva. Od detského „ňuňuňu“ treba prejsť k povzbudivému hlasu, asertívnemu hlasu ktorým psovi dodáte istotu a sebavedomie.

Obdobie pohlavného a osobnostného dozrievania je často sprevádzané výkyvmi a zmenami v doterajšom správaní psa a v jeho reakciách na podnety. Prejavuje sa to doteraz nepozorovanými strachovými reakciami, premrštenými reakciami na podnety, pes môže byť vzrušivejší a predráždenejší, oslabuje sa jeho schopnosť sústrediť sa, môže sa objaviť opäť ničenie vecí patriacich človeku.

Je veľmi náročné zohľadniť jednotlivé fenomény v tomto období - udržať autoritu a súčasne zohľadniť prirodzenú "rozhádzanosť", precitlivosť, predráždenosť a zníženú schopnosť psa sústrediť sa. **Základ v tomto období je dôslednosť.**

Treba si stanoviť menší počet najdôležitejších cieľov/pravidiel, na ktorých treba trvať a upustiť od menej dôležitých, nerealistických požiadaviek vo výcviku (napr. žiadanie prehnanej presnosti vo vykonávaní cvikov, žiadanie výhradnej sústrednosti a presnosti v reakcii na naše povel v situáciách kde sa predpokladá vysoké rozptýlenie, vzrušenie u psa – napr. dávať mu povel ľahni keď sú nablízku hrajúce sa psy – postačí keď sa na nich nebude vrhať, resp. po oslovení bude nasledovať svojho človeka, alebo si na povel sadne).

Ešte výraznejšie ako inokedy je potrebné jednoznačné oddelenie "čierne- biele" vo všetkých aspektoch (čo sa smie a čo nie, kedy musí poslúchať a kedy má voľno). Je veľmi dôležité poskytnúť psovi v tomto období dostatok voľnosti na vyventilovanie a v kratších, intenzívnejších časových úsekoch od psa vyžadovať sústredenosť a poslušnosť vo forme výcviku. Teda ísť na vychádzku na krátkom vodidle, potom psa pustiť vybehať, opäť ho dať na krátke vodidlo, opäť vybehať. **Vo výchove nesmie dôjsť k žiadnemu uvoľneniu pravidiel.**

Je veľmi pravdepodobné, že sa v tomto období zhoršia reakcie psa na podnety ľudského prostredia, ktoré mu doteraz nerobili problém (napr. strach z eskalátorov, obchodov a pod.). Nie je nutné to špeciálne riešiť, v žiadnom prípade psa nasilu netlačiť do situácií v ktorých prejavuje stres,

ale ani sa im nevyhýbať. Pokračovať v nezmenenom rytme v socializácii psa, teda naďalej ho vodiť do obchodov, na rušné miesta, ale aj na vidiek a robiť vychádzky aj za tmy a nepriaznivého počasia, pričom je dôležitá nie dĺžka, ale pravidelnosť prechádzok do rušného prostredia.

V tomto období prestávajú šteňatá rásť a zvyknú začať priberať. Sledujte preto pozorne váhu a vzhľad šteňaťa – akonáhle sa začne „zaoľňovať“ znížte mu kŕmnu dávku.

STAROSTLIVOSŤ O PSA

- **Hygienické návyky - Venčenie (vyprázdňovanie) na povel**

Cieľ: na povel urob pes kráča v trávniku s nosom na zemi dokola okolo človeka kým sa nevyprázdni

Ak ste venčenie na povel robili doteraz podľa pokynov – v tomto veku by už mal reagovať na povely „urob“ a „cikaj“, tzn. Že keď sa postavíte k akémukoľvek trávniku a psovi ich povieť mal by začať s nosom na zemi krúžiť a hľadať si miesto, ak mu aj „netreba“ aspoň naznačí čupnutie. Naďalej **vždy trvajte na vyprázdnení sa pred rannou prechádzkou**. Ďalšie venčenie na povel realizujte individuálne podľa vášho psa. Ak viete, že sa venčí medzi druhou a štvrtou, tak trvajte na vyvenčení na povel aj v tomto čase. Naďalej platí že pokiaľ sa nevyprázdni nejde sa na prechádzku. **Ak používate na vyprázdňovanie stále ten istý trávnik, začnite ho meniť, nájdite mu trávnik aj ďalej od vchodu do vášho domu**. V prípade, že sa pes vyprázdni na spevnenej ploche mu rázne povedzte „fuj“ a odvedte ho na trávnik. Ak sa ešte zvykne vyprázdňovať na spevnených plochách kontaktujte inštruktora pre výchovu. Po urobení potreby by pes už mal bez povelu pokojne zostať stáť a trpezlivo čakať kým po psovi upracete. Pes by sa mal vyprázdňovať max 3x do dňa, ak je to viac ako 4x informujte o tom inštruktora pre výchovu.

- **Krímenie**

Ciel': dosiahnuť od psa spoluprácu aj napriek tomu, že je žrádlo v miske a aj napriek tomu že to žrádlo nebude odmenou za cvičenie.

Manipulujte s miskou aj mimo termínu kŕmenia, niekedy ju počas dňa iba tak zoberte do ruky, alebo do nej nasypete granule a nechajte ju položenú na vyvýšenom mieste až dovtedy kým príde čas kŕmenia. Skúste v tomto čase s ním precvičovať rôzne povely a odmeňujte ho. Cvičenie . V tomto období je denná kŕmna dávka rozdelená do dvoch porcií. Nakoľko však sa v tomto období ukončuje rast psa a psy zvyknú náhle priberať, preto postupne mierne znižujte dávku. Po prípadnej kastrácii / sterilizácii kŕmnu dávku znížte ihneď cca o 1/5.

SPRÁVANIE PSA V INTERIÉRI

Ciel': Pes dokáže odolať položenej potrave na stolíku, či spadnutej na zemi. Dokáže pravidelne zostávať osamote na krátku dobu.

Je veľmi dôležité, aby sa vodiaci pes sústredil na prácu a nenechal sa vyrušiť a zlákať potravou ležiacou na zemi, jedlom v reštaurácii či na trhovisku alebo pochúťkou, ktorú drží v ruke dieťa. Musí ignorovať jedlo ponechané v jeho dosahu, napríklad na konferenčnom stolíku. Položte kúsky jedla na okraj stolíka ako pokušenie a pozorne šteňa sledujte. Ak ich začne ovoniavať alebo sa ich pokúsi zobrať, skorigujte ho. Ak sa odvráti, hneď ho pochváľte. Opakujte túto lekciu, kým nebude potravu ignorovať. Skúšajte „náhodou“ zhodiť na zem kúsok jedla a podobne trvajte na tom, aby si ho pes nevšímal. Ak odolá pokušeniu vo vašej prítomnosti, vyskúšajte jeho dôveryhodnosť tak, že si spadnutý kúsok jedla „nevšímate“ a odídete z miestnosti. Spoza rohu však pozorne sledujte jeho reakciu a ak treba, zasiahnite. Keď si potravu ďalej nevšíma, vráťte sa a pochváľte ho. Nikdy však šteňa jedlom nedráždite - nemáajte mu s ním pred nosom a nesnažte sa potom karhať ho za pokusy uchmatnúť si kúsok.

V tomto období začnite psa nechávať **doma osamote** pravidelne na krátku dobu (ak ste to doteraz nerobili). Občas môžete dobu osamote predĺžiť na viac hodín (v závislosti od toho koľko vydrží sa nevenčiť). Pri zostávaní osamote na dlhý čas môžete nechať ešte psíkovi aj hračku z lana, pri kratšom čase mu už hračku nenechávajte. Všetky ostatné zásady sú zhodné s predošlým obdobím, pričom najdôležitejšie je dopriať psovi dostatok pohybu pred odchodom aj po návrate.

Zastavovanie pred dverami a čakanie na utretie labiek by už mal mať v tomto období tak zautomatizované, že nie je potrebné mu hovoriť povel. Mal by toto pravidlo rešpektovať aj pri návšteve v inom byte, môžete mu pomôcť gestom. Taktiež pri prechádzaní cez dvere by malo byť automatické, že cez dvere sa nevybieha, ani po prechode cez dvere. Ak sa pes zabudne, nehovorte mu povel, ale naznačte mu telom, alebo prostredníctvom vodidla že sa nemá nikam vrhať. Pri otvorení dverí do auta pes neskáče do/ani z auta bez povelu poď.

SPRÁVANIE PSA VOČI ČLOVEKU A HRY

Ciel': Pes človeka nadmerne neoblizuje

To, že pes nehryzie a nevyskakuje na človeka by už v tomto období malo byť samozrejmosťou. Ak sa vyskytne u psa nadmerné oblizovanie človeka, začnite to prerušovať a presmerovať jeho činnosť na niečo iné. Nadmerné oblizovanie je nepríjemný zlovyk, ktorý môže byť prekážkou umiestnenia psa u niektorých klientov.

Taktiež je nevhodné obtieranie sa papuľou (aj v náhubku), vyskakovanie na kolená sediaceho človeka a podobne. Niektoré psy zvyknú po príchode človeka, alebo keď sa tešia schmatnúť niečo do papule a tešiť sa s tým. Nepodporujte toto správanie. Ak sa pes niečoho dožaduje a vyskakuje na pri tom na človeka, okamžite to prerušte a nedajte mu to, čoho sa dožaduje.

- **Hranie sa a podávanie predmetov**

Cieľ: Na psovi vidno, že chápe princíp podávania predmetov a rád sa učí nové veci

Pri podávaní predmetov podporujte psa, aby s nimi zdvíhal hlavu a podával vám ich priamo do ruky. Ak pes drží spoľahlivo a port v papuli, otočte sa chrbtom a núťte ho týmto spôsobom hľadať vaše ruky a podávať veci priamo do nich. V exteriéri skúste pri prechádzke niečo stratiť a veľmi pochváľte psa ak si to všimne a podá vám to bez povelu podaj.

Pri hraní so psom buďte tvoriví a zistite čo ho baví, a to potom môžete použiť ako odmenu. Učenie nových vecí je dobrovoľné nevyžadujeme ich. Môžete ho naučiť držať vec v papuľke na povel „drž“, môžete ho naučiť rozoznávať predmety podľa názvu. Tu však postupujte veľmi opatrne, najskôr upevnite jedno slovo, napr. Vodidlo. A keď pes spoľahlivo prináša vodidlo na toto slovo, tak pridajte napr. Kľúče. Veci, ktoré má podať neschovávajú, položte ich na zem, alebo viditeľné miesto. Je ideálne ak vodidlo stabilne odkladáte na háčik pri dverách a na povel vodidlo, pes vie kde sa nachádza. V prípade že chcete naučiť psa nejaký trik prosím skonzultujte to s inštruktorom pre výchovu.

- **Manipulácia s telom**

Pravidelne manipulujte s telom psa tak, aby sa to preňho stalo samozrejmosťou. Cieľom je dosiahnuť to, aby sa pri veterinárnych úkonoch cítil pes komfortne. Okrem toho si pes musí zvykať na to, že bude nosiť postroj, že sa občas bude musieť pretlačiť úzkym priestorom, kedy sa jeho boky o niečo obšuchnú. Zvykajte ho na nepohodlie, či už sedením v obmedzenom priestore, alebo tým, že keď sa mu zamotá vodidlo medzi nohy tak mu ho tam necháte.

PRECHÁDZKY

Šteňa má v tomto veku veľké množstvo energie, ktoré sa dá vybiť prechádzkami, výletmi do prírody, hrou so psami, cvičením, alebo pobytom v rušnom prostredí, kde sa pes unaví aj mentálne. Naďalej platí, že pes musí chodiť na vodítku, voľný pohyb psovi môže byť umožnený iba na miestach na to určených. **Púšťať na voľno ho však môže len ten, kto má psa pod kontrolou – teda ho vie z akejkoľvek situácie privolať a má kontrolu nad požieraním psa.**

Náhubok začnite nasadzovať aj na niektoré pracovné prechádzky, alebo prechádzky navoľno. Predĺžujte časy nosenia náhubku. V tomto období by už mal byť schopný akceptovať náhubok v akomkoľvek rozsahu a prostredí.

- **Pracovné prechádzky**

Cieľ: Pes kráča v pravidelnom tempe bez ťahovania vodidla na ľavej strane človeka a sleduje jeho zmeny smeru

Pri pracovných vychádzkach (v postroji) už vyžadujte od šteňaťa chôdzu na ľavej strane človeka tak, že ho fyzicky do tejto polohy dostanete pomocou vodidla a tela, jednoducho keď bude chcieť prejsť napravo, tak mu zastúpíte cestu – musí ísť vedľa vás a naučiť sa dávať pozor na to, kade idete vy, neriešate preto to, keď mu možno stúpíte na nohu, pes sa musí naučiť dávať pozor. Pred pracovnou prechádzkou musí byť pes riadne vyvenčený a minimálne 30 - 40 minút by mal vydržať kráčať bez toho, aby vás ťahal na trávnik kvôli vyprázdňovaniu. Počas prechádzky by sa pes mal sústrediť na človeka, to znamená prispôbiť sa jeho tempu, nečuchať, nezbierať veci zo zeme a nezastavovať. Keď vidíte že spozornie (napríklad zbadá psy, vtáky atď), prerušte jeho záujem, získajte si jeho pozornosť a prejdite okolo toho, čo ho zaujalo. Ak je príliš zaujatý a na objekt vyštartuje, rázne ho skorigujte vodidlom a „fuj“. Pokračujte až keď získate jeho pozornosť teda pozrie na vás.

Pes by nemal na pracovnej prechádzke klusať, ale ísť v rýchlom kroku. Snažte sa docieľiť aby išiel pokojne a v jednom tempe čím ďalej tým dlhšie úseky.

Pes by mal vedieť chodiť popri človeku aj bez vodidla, bez toho aby odbiehal. Nácvik robte tak, že počas pracovnej prechádzky na krátkom vodidle, pustíte vodidlo z ruky na zem a pokračujte v chôdzi, pričom ho motivujte (napr. tľapkaním po nohe, hlasom) aby išiel tak, akoby ste vodidlo držali v ruke (pretože nedostal „voľno“), nedovoľte mu vybiehať dopredu ani do strán na trávnik. Ak by sa o niečo také pes pokúsil jednoducho vodidlo pristúpte nohou a opäť ho motivujte, aby išiel pri nohe. Zo začiatku stačí minútku, postupne pridávajte.

- **Kontrolovaná prechádzka „na voľno“**

Cieľ: Naučiť psa vhodne sa správať, aj keď má voľno

Aby mohol dopriať človek s postihnutím psovi správnu psychohygienu je potrebné naučiť psa sa slušne správať aj keď má voľno. Je omnoho príjemnejšie ísť so psom na prechádzku ktorý si pokojne čuchá a obzerá okolie, než so psom ktorý lieta hore- dole ako blázon, všetko váľa, zbiera a žuje čo mu príde do cesty.

Nasadte psovi stopovačku a urobte asi v polovici a na konci uzol. Chodte na miesto kde je možný voľný pohyb psa a prípadne aj chodník. Dajte psovi voľno, ale hlasom a telom ho núťte aby kráčal pred vami. Akonáhle bude chcieť odbočiť z vytýčenej trasy, alebo zobrať niečo do papule, stúpte na stopovačku a opäť gestami a hlasom mu naznačte že chcete aby kráčal pred vami. Keď ho niečo zaujme, za čím by mohol vyštartovať privolajte si ho a odmeňte. Taktiež odmeňujte jeho proaktívny záujem o vás – teda sám od seba príde za vami.

- **Kontakt s inými psami**

Na krátkom vodidle sa nesmie ťahať za iným psom, takéto správanie okamžite prerušte a v žiadnom prípade nedovoľte sa psy ani oňuchať. Naopak ak pes pristúpi k druhému pokojne kľudne ich môžete aj na krátkych vodidlách nechať očuchať. Sledujte úroveň energie, ak sú obaja pokojní, je to v poriadku, akonáhle sa rozrušia ukončíte stretnutie a psa si privolajte k sebe. V tomto období je vhodné dopriať psovi dostatok voľného pohybu s inými psami.

Treba však meniť miesta, kde sa hrá s inými psami, aby nebol na to miesto fixovaný. Taktiež to nemajte ako stabilnú súčasť programu, jeden deň sa behá so psami, iný nebehá, je to na rozhodnutí človeka. Pri behaní na voľno s inými psami dávajte pozor aby na iné psy nenaskakoval, ani ich inak neterorizoval a naopak nedovoľte aby ostatní ubližovali vášmu psovi.

SOCIALIZÁCIA

Pripravte sa na to, že v období puberty sa môžu objaviť stresy z vecí, ktoré psovi doteraz nevedili, nenúťte ho do priameho stretnutia s nimi, naďalej však s ním navštevujte obchody, nákupné centrá a iné rôzne prostredia. Napríklad doteraz vášmu psíkovi nevedil eskalátor, dokonca naňho chcel sám nastupovať a je možné, že v tomto období sa pred eskalátorom zaprie a nebude chcieť ísť ani na nástupnú platňu. Nenúťte ho, ale naďalej chodievajte okolo eskalátorov (prípadne sa v ich blízkosti posadte) a prípadný stres ignorujte.

Chodievajte na prechádzky v rôznom počasí - veternom, počas dažďa, chumelice a pod. Nie je potrebné ísť na prechádzku počas silvestrovských osláv a delobuchov. Chodievajte na prechádzky za tmy najmä na nové, pre psa neznáme miesta a sledujte jeho reakcie na podnety (poletujúci sáčok, socha, veľké zvieratá, krívdajú ci človek v kapucni... čokoľvek). Ak sa u psa prejaví zvláštna reakcia, pokúste sa odsledovať, či sa opakovaním táto reakcia zlepšuje. Ak máte pocit že pes opakovane prejavuje strachovú reakciu, alebo že sa zhoršuje informujte o tom inštruktora pre výchovu.

V tomto období by už mal vedieť chodiť po bežných schodoch a naučiť sa chodiť po špecifických schodoch s vysokými stupňami, bez podstupníc, priehľadných, či priesvitných schodoch. Dbajte na to, aby pes na schodoch neľahal a kládol na každý schod labku, pričom treba obzvlášť dávať pozor na prvé a posledné schody, aby ich pes nepreskakoval. Ideálne je, ak ide vedľa alebo za vami. Preto si ho na schodoch pridržiavajte za obojok a chodte pomaly tak, aby bol nútený položiť na každý schod labku. V prípade, že extrémne ťahá, telom ho vyblokujte za seba. Ak je to možné vyskúšajte si schody aj vo vlaku, či autobuse. Ideálne keď sú vozidlá odstavené a prázdne. Prejdite niekoľkokrát schodmi hore, dole a snažte sa dosiahnuť to, aby bol pes pokojný a sústredný na vás.

Zoznam vecí s ktorými by sa pes mal počas výchovy stretnúť je zhrnutý v úvodnej kapitole o socializácii. Postupnosť samozrejme nechávame na možnostiach vychovávateľa.

2.5. ODZNIEVANIE PUBERTY / 9 - 13 mesiacov

Ustaľuje sa osobnosť psa, organizmus sa upokojuje. Základ charakteru psa ovplyvnený výchovou a socializáciou je z veľkej časti položený, ďalej sa upevňuje, ale čím ďalej je ťažšie niečo významne zmeniť. Výrazne sa zvyšuje schopnosť psa sústrediť sa. U sučiek zvykne dôjsť k prvému háraníu, kedy sú veľmi časté prechodné výkyvy v jej správaní a charaktere.

Toto obdobie je priaznivé na budovanie spolupráce s človekom. V tomto období je možné od psa vyžadovať sústredenosť a poslušnosť aj v náročných prostrediach (v meste, obchodnom centre) a zvýšenie presnosti vykonávaných cvikov (napr. pri sadni a ľahni požadovať, aby sa opieral o človeka, povel zostaň robiť v rušných prostrediach a pod.) V tomto období sú už nežiadúce infantilné prejavy, naopak dospievanie by malo sprevádzať zvyšujúcou sa trpezlivosťou a sebakontrolou psa.

STAROSTLIVOSŤ O PSA

- **Hygienické návyky - Venčenie (vyprázdňovanie) na povel**

Cieľ: Pes je schopný po vyjdení z domu ísť na trávnik vzdialený aspoň 100m a vyvenčiť sa až tam.

Pes by v tomto období mal stabilný vyprázdňovací rytmus 2-3 x denne. Na povel urob/cikaj by už mal spoľahlivo reagovať na akomkoľvek mieste. Zvykajte v tomto období psa na rôzne miesta na vyprázdňovanie. Vyjdite so psom na vodidlo zo vchodu a choďte na vzdialenejší trávnik, pes by vás nemal ťahať k najbližšiemu možnému trávniku a mal by zvládnuť vydržať aj na trávnik ktorý je ďalej od vchodu.

Po vyprázdnení by mal následne by mal zvládnuť minimálne 50 min. prechádzku bez toho aby ťahal človeka na trávnik. Takéto správanie pokarhajte ostrým „fuj“ spojeným s trhnutím vodidla. **Nekastrovaným samcom taktiež nedovoľte zdvíhať nohu a značkovať. Takéto správanie prosím hláste inštruktovi pre výchovu.**

- **Kŕmenie**

Cieľ: Pred kŕmením je pes schopný aportovať

Zhruba v 11. mesiaci sa prechádza na kŕmenie iba večer – to znamená postupne uberať z raňajok a pridávanie do večernej dávky. Taktiež je možný prechod na dospelú formu krmiva. Pred kŕmením môžete striedať povel ktoré potrebujete precvičiť. Ak máte pred kŕmením zvládnutý povel miesto a pes rád a spoľahlivo aportujte, skúste dosiahnuť, aby aportoval jeho obľúbenú hračku pred kŕmením.

SPRÁVANIE PSA V INTERIÉRI

Ciel': Pes sa správa pokojne za každej situácie a spoľahlivo dokáže zostať osamote v domácom prostredí aj 8 hodín.

V tomto období by mal byť pes spoľahlivý pri pobyte v akomkoľvek interiéri či už s ľuďmi, alebo osamote. Nemal by na nič vyskakovať, svojvoľne si brať veci a pod. Mal by sa za každých okolností správať pokojne, aj pri zvitanií s ľuďmi. Ak pretrváva akákoľvek negatívne správanie (ničenie, kradnutie vecí, ich branie do pelechu, zavýjanie, kňučanie – čokoľvek) - prosím hláste inštruktorovi pre výchovu. V tomto období už zvládnu dlho bez venčenia, preto pokojne predĺžte čas na zostávanie osamote na 7/8 hodín, aspoň 1-2x do týždňa. Pri kratšom zostávaní osamote, nenechávajte psovi k dispozícii ani hračku. Skúšajte ho nechávať osamote aj na cudzích miestach. Prechádzanie cez dvere by už malo byť úplne zautomatizované, tzn. že človek bez akéhokoľvek gesta, zastavenia sa, či povelu cez dvere prejde, ale pes zostáva stáť a čaká či má ísť, alebo nemá ísť.

SPRÁVANIE PSA VOČI ČLOVEKU A HRY

Ciel': Pes je pri človeku pokojný, vrátane detí.

Pes by za všetkých okolností mal byť príjemným spoločníkom v prítomnosti akéhokoľvek človeka. Vhodné správanie sa psa si v tomto období môžete overiť u detí (ktoré sa samozrejme neboja psa). Deti totiž často pes berie ako kamarátov a niekedy ako hračku na hranie. Pri cvičení správania v prítomnosti detí, buďte vždy nablízku a majte správanie psa pod kontrolou. Pes by nemal dieťa obližovať, hrýzť, drgať doňho naháňať ho, vyskakovať, ani mu brať nič z rúk (vrátane jedla).

- **Odbúravanie očného kontaktu / práca so psom na slepo**

Ciel': Zvyšovať trpezlivosť psa pri každodenných aktivitách a postupne eliminovať očný kontakt ako spôsob komunikácie so psom.

V tomto období začnite obmedzovať očný kontakt so psom pri základných už naučených činnostiach (napr. kŕmenie, základné povely, aporte..), pričom nie je nutné oči zatvárať, stačí sa iba pozerať psovi na ucho, alebo ponad hlavu.

Úplne naslepo (so zatvorenými očami) je vhodné začať robiť napríklad aport – aby naozaj podával veci do ruky a podvedome mu človek nepomáhal tým, že nastaví dlane tam kde je pes. Taktiež si skúste zatvoriť oči keď psa obliekate do postroja, alebo mu dávate obojok. Postavte si psa vedľa nohy a núťte ho, aby stál, nehýbal sa a trpezlivo čakal na oblečenie. Buďte pri tom naschvál nešikovná, oblečte mu postroj naopak atď, aby ste budovali jeho trpezlivosť.

- **Hranie sa a podávanie predmetov**

Cieľ: Pes podáva čokoľvek a kedykoľvek ho o to požiada.

V tomto období by už mal pes dlhšie udržať sústredenie na človeka, je vítané robiť aktivity, ktoré toto sústredenie podporujú. Pri podávaní predmetov položte na zem viaceré a požadujte od psa, aby doniesol ten na ktorý ukážete. Požadujte od neho, aby čakal až na váš pokyn a nepodával veci chaoticky. Pri aorte už nepoužívajte hračky ale iba veci dennej potreby, ktoré sú pre psa bezpečné (nebezpečné sú napr. mince, nôž alebo nožnice).

Na zvyšovanie sústredenia pri prechádzke pustite z ruky vodidlo a zostaňte stáť bez toho, aby ste na to psa upozornili. Akonáhle zastane a pozrie na vás pochváľte ho, aj keď sa vráti k vám.

A opäť nepovinné hry na doma: Dajte do papule psovi nejaký predmet, alebo list a pošlite ho inému členovi domácnosti. Takto sa zabaví celá rodina. V prípade že chcete naučiť psa nejaký trik prosím skonzultujte to s inštruktorom pre výchovu.

PRECHÁDZKY

Pes je fyzicky schopný absolvovať aj náročné túry, naďalej však platí zákaz behania popri bicykli, či korčuliach. Psovi striedajte množstvo aktivít a pohybu počas dňa. Mal by byť schopný bez problémov akceptovať aj deň, kedy bude mať iba krátke prechádzky na vyvenčenie. Môže sa stať že dostane od veterinára kľudový režim a pes sa s tým bude musieť byť schopný vyrovnáť. Taktiež by mal zniesť aj obdobie bez naháňania sa so psami.

Aj keď je pes privolateľný používajte naďalej vodidlo a kontrolovaný voľný pohyb. Behanie so psami navolno poskytujte psovi za odmenu a nie každý deň. Tak ako je to vo vašich časových možnostiach, skúste striedať režim dňa.

- **Pracovné prechádzky**

Na krátkom vodidle by už mal byť pes kráčať na ľavej strane človeka, pred ním bez zastavovania minimálne 30 minút. Celý úsek by mal ísť pokojne vo vyrovnanom tempe a v kroku (nie v kluse, ani v pomalom kroku). Pes sa vyprázdni vždy pred prechádzkou a počas nej ho už na trávnik nepustite. Vyhľadávajte rôzne prostredia na tieto prechádzky, už by v nich malo byť minimum nových podnetov, ktoré si pes potrebuje obzrieť a preto by chôdza mala byť plynulá. Pri prechádzaní cez dvere by mal pes sám zastaviť. Pri všetkých nerovnostiach (napr. obrubníky schody) fyzicky zastavte psa a môžete mu povedať stoj. Ak zastaví sám veľmi ho pochváľte a môžete mu dať mlisku. Cez zebru prechádzajte vždy priamo, nechodte cez cestu krížom.

Ak máte istotu, že máte psa plne pod kontrolou trénujte na bezpečnom mieste takúto chôdzu, ale bez vodidla. Ak sa vám podarí aby išiel v kroku po ľavej strane, neodbiehal, zastavoval a zrýchľoval súčasne s vami bez toho aby ste ho oslovovali, je to pre vás pozitívna spätná väzba. Sústredenie a správanie vášho psa je na veľmi dobrej úrovni.

- **Prechádzky na flexivodidle**

Nakoľko je pravdepodobné, že váš psík bude patriť nevidiacemu človeku, ktorý ho bude chodiť venčiť, musí vedieť chodiť na flexivodidle tak, aby sa nezamotával okolo lavičiek, stromov, ľudí na chodníku a pod. Keď idete po chodníku a vidíte, že medzi vami a psom je nejaká prekážka na ktorej ostane flexivodidlo zachytené, zabrzdite ho tak, aby pes ostal v blízkosti tejto prekážky zachytený a vy zostaňte stáť. Ak pes nepochopí že sa má vrátiť, začnite ťahať za vodidlo tak, aby ho to ťahalo naspäť a donútilo ho to sa vrátiť a obísť prekážku z vašej strany. Ak pes pochopí, že ju má obísť veľmi ho pochváľte.

Pravidelne dávajte na takúto prechádzku psovi náhubok.

SOCIALIZÁCIA

V socializácii by mal už pes zvládať všetky, aj tie najťažšie podnety (zbíjačka, nákupné centrum v najrušnejšej dobe, koncert, jarmok, sklenené schody, štekajúce psy za plotmi) a mal by sa s nimi čím ďalej tým lepšie vysporiadať sám. Naďalej robievajte **pracovné prechádzky za tmy, vetra aj dažďa** a môžete predĺžiť čas strávený v rušnom prostredí. Pri socializácii však dbajte na bezpečnosť psa, nie je potrebné s ním ísť napr. na silvestrovské oslavy do centra mesta.

Pri prechádzkach a najmä v takýchto náročných prostrediach budujte sústredenie na človeka tým, že si precvičíte základnú poslušnosť, vrátane aportu. Keď bude psík v takomto prostredí úspešný podporí to jeho sebavedomie.

Budujte trpezlivosť a sebaovládanie psa. Keď zastavíte, pes by mal bez toho, aby ste mu povedali čo má robiť zostať v pokoji. Pochváľte keď si sadne, alebo ľahne. Zastavujte aj vo veľmi náročných, hlučných prostrediach, prípadne v prostrediach kde je veľa psov, či iných zvierat.

2.6. BUDÚCNOSŤ VÁŠHO ZVERENCA

Pokiaľ váš psík absolvoval RTG lakťov a bedier bez pozitívneho nálezu, vo veku 1. roka bude podrobený **hodnoteniu temperamentu**. Je to GDBart test v interiéri a prechádzka v rušnom prostredí s človekom, ktorého nepozná a na ktorej sledujeme, ako sa s takýmto človekom správa a ako naňho reaguje. Sledujeme jeho temperament, ochotu spolupracovať s cudzím človekom, ako aj jeho reakcie na prostredie, psy, vtáky, mačky a ľudí. Ak aj touto skúškou váš psík prejde, postupuje do výcviku, čo však nemusí znamenať, že hneď od vás odíde, pretože niekedy musí počkať na voľného trénera. Taktiež sa môže stať, že sa na hodnotení temperamentu prejaví ako nedostatočne vyspelý na svoj vek a zostane ešte nejaký čas u vychovávateľa, aby dospel. Do tréningu postúpia aj psy, ktoré na hodnotení temperamentu dosiahli iba hraničné výsledky, v týchto prípadoch sa môže stať, že takýto pes sa aj počas výcviku vyradí z programu.

Po absolvovaní celého výcviku, ktorý trvá 6-8 mesiacov, čaká vášho zverenca skúška, kedy tréner so psom absolvujú v nepriehľadných okuliach jednu povinnú (vopred naučenú) trasu a jednu takú, kedy skúšajúci postupne slovne naviguje trénera kam má dvojica ísť. Pri hodnotení skúšky sa kladie najväčší dôraz na prevedenie cvikov, ktoré sú nevyhnutné pre bezpečnosť dvojice.

Po úspešne zloženej skúške cestuje tréner so psom ku klientovi, ktorý bol vopred starostlivo vybraný tak, aby si so psom povahovo a temperamentom vyhovovali. V mieste bydliska klienta prebehne intenzívny týždňový program, kedy sa klient musí naučiť o psa starať, komunikovať a pracovať s ním. Pes sa za tento týždeň oboznámi s najčastejšími trasami, ktoré človek využíva.

Pokiaľ sa vám podarilo vychovať úspešne vodiaceho psa, srdečne vám gratulujeme. Ak sa vám to nepodarilo nezúfajte, v Austrálii je vychovávateľka, ktorá vychovala 13 šteniat a hoci sa ani z jedného sa vodiaci pes nestal, stále si berie do výchovy ďalšie a ďalšie. Čas a námaha investovaná šteniatku sa nikdy nestratia, pretože prvý rok šteniatka je najdôležitejší pre jeho vývoj a práve vy ste tá osoba, ktorá vyformovala jeho osobnosť, či už ide o vodiaceho psa, alebo rodinného maznáčika.

Vyradenému psíkovi hľadáme nový domov podľa jeho povahy a temperamentu. Záujemcov o vyradených psíkov dôsledne preverujeme a sledujeme najmä to, ako sa záujemcovia páčia samotnému psíkovi. Aby sme si boli úplne istí, či je záujemca pre psa vhodnou novou rodinou, dávame dvojici mesačnú skúšobnú dobu, po ktorej sa opäť stretneme, aby sme videli správanie psa, či mu nový človek a jeho životný štýl vyhovuje a taktiež, či je záujemca so psom spokojný.

Či už sa z vášho psíka stal vodiaci pes, alebo nie, veríme, že sa vám práca so šteniatkom zapáčila tak, že sa rozhodnete zostať s nami spolupracovať a zoberiete si do výchovy ďalšie šteňa. Naše skúsenosti, aj skúsenosti našich vychovávateľov zväčša ukazujú, že hoci každé šteňa je iné, každé ďalšie šteňa sa vďaka predošlej praxi ľahšie vychováva a takmer všetci vychovávatelia s odstupom času považujú nové šteňa lepšie ako to predošlé.

3. STAROSTLIVOSŤ O PSA

3.1. OČKOVANIE, ODČERVOVANIE, PRÍPRAVKY PROTI PARAZITOM

Predtým, ako šteňa príde k vám, má zvyčajne jedno očkovanie za sebou a do veku troch mesiacov (pokiaľ bude zdravé) ho budete musieť ísť dať ešte preočkovať, podľa pokynov veterinára a očkovacieho kalendára, ktorý od nás dostanete. Medzi piatym a šiestym mesiacom bude zaočkované proti besnote. Do druhého očkovania sa vyhýbajte v čo najväčšej miere cudzím psom.

Prípravky na odčervenie sa podávajú ako prevencia proti črevným parazitom vo forme tabliet a dostanete ich vo VŠVAP (ich počet závisí od váhy psa). Šteňa odčervujte zhruba 2 dni pred

každým očkovaním a potom raz za štvrt' roka. Dátum odčervenia **zapisujte do tabuľky priloženej k očkovaciemu preukazu** - nie do očkovacieho preukazu. Tabletky podávajte ideálne ráno nalačno, alebo ich dajte do krmiva tesne pred jedením.

Prípravky proti bľchám a kliešťom sú tekutiny v pipetách, ktoré aplikujete psovi do kože medzi lopatkami a dostanete ich vo VŠVAP. Po aplikácii si umyte ruky. Dávajte pozor, aby to šteňaťu iné zvieratá nelízali, nehrýzli a najmä deti kožu na tomto mieste nechytali. **Zhruba dva dni po aplikácii by nemal zmoknúť, nemal by sa kúpať, ani váľať v tráve.**

3.2. KEDY NAVŠTÍVIŤ VETERINÁRA

Pokiaľ nejde o náhle život ohrozujúce stavy **vždy kontaktujte ohľadne zdravotných problémov najskôr pracovníka VŠVAP (Jarmila Virágová 0911/119 398 alebo inštruktora pre výchovu)**, ktorý zhodnotí či je návšteva veterinára naozaj nutná. Určite je nutné informovať nás ihneď o malátnosti šteňaťa, jeho nechuti k inak obľúbeným aktivitám, nechuti jesť, o nadmernom pití, nechuti k pohybu, alebo o namáhavom, bolestivom pohybe, či krívaní, o zhoršení stavu srsti, rapídnom chudnutí, vracaní, hnačke, častom močení, krvi v stolici alebo moči, páchnucich ušiach a podobne.

Okamžite nás kontaktujte v prípade, že šteňa zožralo niečo, čo nemalo.

Neváhajte nás však informovať aj o zdanlivých maličkostiach a zmenách v správaní psa.

Naším zmluvným lekárom v Bratislave je AHAvet, kde za ošetrovanie neplatíte. Pri návšteve veterinára sa správajte pokojne, psíka neľutujte, iba by ste tým zvýšili jeho úzkosť. Dovoľte veterinárovi dať mu granulku za injekciu, či iné nepríjemné ošetrovanie.

Na vyšetrenie sa vždy objednajete. Pokiaľ nejde o naordinovanú kontrolu, alebo akútny stav chodievajte k veterinárovi v pracovné dni, pretože cez víkend je účtovaný pohotovostný príplatok. **Základné ošetrovanie ako je čistenie uší a očí, strihanie pazúrov, vyberanie kliešťov vieme poskytnúť aj vo VŠVAP, preto nenechávajte tieto úkony robiť veterinára** (okrem liečeného zápalu uší).

Taktiež pri liečbe antibiotikami požiadajte veterinára radšej o tabletky ako o injekčné podanie (kvôli ktorému by ste tam museli každý deň chodiť). Keď naordinuje veterinár ľudské lieky dostupné v lekárni radšej ich kúpte tam a prineste pokladničný doklad do VŠVAP na preplatenie. V okolí a interiéroch veterinárnej ambulancie nenechávajte psa nič olizovať.

3.3. ČASTÉ CHOROBY

- **Oči** Malé množstvo karpínok po spánku je normálne. Pri dráždení oka alebo zápale sa tvorí veľké množstvo karpín, žltkastých až zelených, alebo hnisavé výtoky. Prezrite oko, či sa v ňom nenachádza cudzí predmet, a či nie je vnútorná strana dolného viečka červená (mala by byť ružová). Kvapkajte do oka Ophtalmoseptonex (dostať v lekárni), ak sa behom 3 dní stav nezlepší kontaktujte VŠVP
- **Uši** Pravidelne ich prezeraťte a sledujte množstvo tvoriaceho sa mazu. Pri zápale sa tvorí veľké množstvo zapáchajúceho mazu (ucho smrdí) a pes často trasie hlavou. V tomto prípade kontaktujte VŠVAP.

- **Kašeľ** Občasné zakašľanie môže byť prejavom podráždenia na prach a je normálne. Ak sa kašľanie opakuje podávajúť psovi kvapky Pneumolysin (3x15 pre dospelého) alebo Solmucol. Zvyšujúca sa intenzita kašľa môže byť prejavom zápalu horných dýchacích ciest – kontaktujte VŠVAP. Kým šteňa kašle, nedovoľte mu kontaktovať sa s inými psami, mohlo by mať prenosné vírusové ochorenie.
- **Vracanie** Býva znakom toho, že šteňa zožralo niečo, čo sa s jeho žalúdkom nezhodne. Vracaniu môže pomôcť sám psík tým, že sa nažerie trávy. Normálne je aj vyvrátenie žltej hlienovitej tekutiny z rovnakého dôvodu, prípadne vyvrátenie a následné zožratie žrádla. Ak vracanie trvá dlhšie ako 3 hodiny, vracia niekoľkokrát za deň, vracia krv alebo vyzerá veľmi malátne, vyhľadajte veterinára. Kým sa žalúdok neupokojí, nedávajte mu žiadnu potravu. Pokúste sa nájsť vyvrátené predmety, aby ste si bola istá, čo vracanie spôsobilo. Ak vyvráti krabičku od liekov, chemikálií, alebo predmet kontaktujte ihneď veterinára, alebo inštruktora výchovy. Sledujte či a koľko pes pije, neustále vracanie bez prijímania tekutín môže spôsobiť rýchlo dehydratáciu!!
Vracanie spojené s hnačkou je život ohrozujúci stav šteňaťa!
- **Hnačka** Príčina hnačky môže byť rôzna. Pri pažravosti tohto plemena je pravdepodobné, že si v nestráženej chvíli šteňa pochutilo na odpadkoch. Hnačkou sa však prejavujú aj niektoré vírusové a bakteriálne ochorenia. Najlepšie je celkom vynechať jedlo 12 hodín u malého šteniatka a 24 hodín u väčšieho psa, aby sa črevá upokojili. Vody musí mať samozrejme dostatok. Prvé jedlá by mali byť diétne: ryža, varená mrkva, neskôr môžete pridať varené chudé hovädzie alebo kuracie mäso, miesto vody môžeme dať do misky čierny čaj. Môžete podávať Smectu striekačkou rovno do papule. Ak sa stolica upraví, postupne (behom 2-3 dní) prejdite na granulovanú stravu. Ak je hnačka krvavá, alebo vodnatá okamžite kontaktujte inštruktora pre výchovu alebo veterinára.
- **Zápal močových ciest** Prejavuje sa veľmi častým močením (15 - 20 krát počas dlhšej prechádzky), alebo pocikávaním sa doma, keď už má hygienické návyky zvládnuté. Kontaktujte VŠVAP.
- **Vnútorne parazity - červy** Najbežnejšími vnútornými parazitmi sú škrkavky a rôzne červy. Ich výskytu sa dá predísť pravidelným odčervovaním, preto je nepravdepodobné, žeby sa u vášho šteňaťa objavili. Priebežne si však všímajte stolicu, či sa v nej nenachádzajú červy v tvare bielych rezancov alebo ryže, prípadne biele vajička. Vajička sa môžu zachytávať aj na srsti okolo análneho otvoru. Vnútorne parazity sa prejavujú aj nadmerným olizovaním análneho otvoru alebo tzv. sánkovaním = pes si šúcha zadoček o zem.
- **Análne žľazy** Pri análnom otvore psa sa nachádzajú dve symetricky položené žľazy. Vylučujú sekrét, ktorý pokrýva výkaly a dáva im tak charakteristický zápach (funkcia značkovania teritória). Žľazy sa môžu niekedy upchať, prípadne aj zapáliť.
- Stav sa môže prejavovať "sánkovaním" (ako pri prítomnosti vnútorných parazitov), nadmerným olizovaním análneho otvoru, prípadne môže sekrét z preplnených žliaz mimovoľne vytekať, čo sa prejaví veľmi nepríjemných, čpavkovým zápachom. Žľazy treba v takom prípade vyprázdniť, čo vykoná veterinár.
- **Blchy** Prítomnosť blch signalizuje časté škrabanie, červené štipance na koži a v srsti pozachytávané drobné čierne vajička. Nakoľko naše psy dostávajú pravidelne preventívny prípravok proti blchám, je nepravdepodobné žeby sa u vášho psíka vyskytli.
- **Kliešte** Prípravky proti blchám pôsobia aj proti kliešťom, napriek tomu k prichyteniu niekoľkých určite príde. Kliešte prenášajú niektoré choroby, a preto je dôležité odstrániť ich čo najskôr. Na

odstránenie dostanete od nás špeciálne klieštiky, ktorými kliešťa pevne zachytíte a čo najrýchlejšie vytiahnete.

3.4. PODÁVANIE LIEKOV

Podávanie liekov by malo prebehnúť čo najrýchlejšie, preto si všetko vopred pripravte. Najlepšie je si šteňa nechať sadnúť chrbtom k sebe, medzi nohy a pridržať si ho kolenami.

- **tabletky** – zabalte tabletku do kusu syra a nechajte mu ju prehltnúť, držte mu však pri tom papuľu dohora, aby prehltno syr aj s tabletkou. Alebo otvorte psovi tlamu a tabletku položte na koreň jazyka, papuľku podržte zatvorenú smerom dohora hladkajte ho po krku, kým ju prehltnie.
- **tekuté lieky** - hlavu psa pridržte mierne zaklonenú, odchylením kútika pery sa vytvorí akýsi vačok, do ktorého liek nalejte pomocou injekčnej striekačky, alebo pipety, pridržte mu tlamu zatvorenú smerom dohora, pohladkajte ho po krku nech liek prehltnie.

3.5. STAROSTLIVOSŤ O TELO PSA

Čistenie, kefovanie a starostlivosť o šteniatko je tiež cestou k upevneniu vášho vzájomného vzťahu. Dotyky, jemné ale pevné prevrátenie na bok a prípadne opatrne aj na chrbát ho naučí ostať pokojným a dôverovať rukám človeka.

- Už malinké šteňa privykajte na kefu a na **česanie srsti**. Vyberte na to čas, kedy je šteňa pokojné, alebo unavené. Zozačiatku ho jemne češte iba krátku chvíľu. V žiadnom prípade nedovoľte, aby kefu hrýzlo, alebo inak protestovalo. Česanie ukončíte pochvalou vtedy, keď bude šteňa pokojné. S pribúdajúcim vekom čas česania predlžujte, frekvenciu česania prispôbte intenzite pľznutia, ale priemerne 1x týždenne by mal byť pes prečesaný. Počas česania by mal pes pokojne stáť.
- **Uši** občas skontrolujte a ovoňajte. Pokiaľ smrdia kontaktujte VŠVAP, inak stačí jemne utrieť prípadné vonkajšie nečistoty papierovou vreckovkou preloženou cez ukazovák. V prípade zápalu a nutnosti vnútorného čistenia ucha vám správny spôsob ukáže veterinár, alebo inštruktor pre výchovu.
- Prípadné karpiny v **očiach** utierajte papierovou vreckovkou.
- **Zuby** nie je potrebné špeciálne čistiť, pravidelne ich však prezerajte, čím si šteniatko zvyká na manipuláciu s papuľkou.

- **Nechty** obvykle nie je potrebné strihať, pretože sa dostatočne obrúsia pri pohybe po asfalte. Ak sú však príliš dlhé (napr. pri hre vás často poškriabu), požiadajte o ostrihanie vo VŠVAP.
- V období, keď sa šteniatko vonku rýchlo zašpiní, môže sa **kúpať** aj viackrát za deň. **NEZNAMENÁ TO VŠAK KÚPANIE ŠAMPÓNOM**, umývajte ho iba čistou vlažnou vodou. Šampón použite iba výnimočne, keď sa vyváľa v niečom smradľavom. Pri jeho použití dávajte pozor, aby sa nedostal psovi do očí, uší alebo nosa a hlavne ho zo srsti dôkladne vymyte, aby nespôsobil kožné problémy. Do vane je vhodné dať protišmykovú podložku. Niekoľko dní po kúpaní dávajte pozor, pretože šampónom sa odstránil prirodzený pach a psík môže mať tendenciu nabrať na seba nový - teda môže skončiť v rovnej špine ako pred kúpeľom.

Ak máte pocit, že pes začína mierne páchnuť, vytrite mu srst' vlažnou vodou s trochou octu. Do octovej vody namočte handričku a navlhčite ňou celé telo šteniatka až na kožu. Octom odstránite zápach a srst' sa bude lesknúť.

3.6. HÁRANIE SUČKY

Háraním sa nazýva pravidelný pohlavný cyklus suky. Obvykle k nemu dochádza okolo desiateho mesiaca veku, prvou predzvesťou hárania môže byť značkovanie močom, ktoré u sučky nie je bežné. Samotný cyklus začína opuchnutím vulvy a čírym, neskôr krvavým výtokom. Táto fáza trvá 4 až 15 dní. Potom výtok postupne mizne a nastáva obdobie vhodné na párenie, ktoré trvá 4 až 8 dní. Približne 6 týždňov po skončení hárania sú vnútorné orgány upokojené a môže sa pristúpiť k sterilizácii.

V období farbenia bude pravdepodobne potrebné dávať sučke v interiéroch upravené dámske nohavičky alebo kúpené špeciálne na tento účel v kynologických obchodoch (požiadajte o ne svoju koordinátorku výchovy), do ktorých sa vkladajú dámske hygienické vložky. Tieto opatrenia však nie sú vždy potrebné, niektoré sučky farbia veľmi málo (zvlášť pri prvom háraní) a stíhajú po sebe upratovať. Počas hárania sú pravdepodobné aj zmeny jej správania.

Dátum začiatku aj konca hárania si zapíšte a nahláste svojej koordinátorke výchovy.

Počas celého priebehu hárania je nutné vodiť vašu sučku výlučne na vozidlo a dávať pozor nielen na psov, ktorí ňou budú priťahovaní ako magnetom, ale aj na ňu, pretože sama môže prejavíť snahu za nimi ujsť. Ak by ste mali podozrenie, že mohlo prísť k nakrytiu (napríklad vám počas tých „svojich dní“ utiekla), treba sa skontaktovať s VŠVAP a veterinárom, aby sa vylúčila možnosť gravidity.

3.7. STERILIZÁCIA SUČKY

Zhruba 6. týždňov po háraní bude vaša sučka sterilizovaná. Po tejto operácii je vhodné zobrať si pár dní voľna kvôli opatere a sledovaniu zdravotného stavu (alebo požiadať o operáciu v piatok, pred víkendom). **Pred zákrokom musí mať 24 hodín hladovku a 12 hodín nesmie piť**, pretože zákrok prebieha v celkovej narkóze. Zavediete ju k veterinárovi a keď sa po zákroku preberie veterinár vám zatelefonuje, že si ju môžete prísť vyzdvihnúť. Po príchode domov bude pravdepodobne dezorientovaná a bude kňučať. Prvú vodu aj potravu môže dostať, až keď bude normálne chodiť a reagovať na zavolanie. Je možné, že jedlo odmietne - je to prirodzené, nemusí jesť aj dva dni. Vodu však dostať musí, preto ak ju odmieta, nalejte jej ju niekoľkokrát za deň do papuľky fľašou alebo striekačkou.

Ranu pravidelne kontrolujte či nekrváca a nevzniká zápal. Podávajte antibiotiká podľa návodu veterinára (vyžiadajte si tabletovú formu, aby ste nemuseli chodiť na injekcie). Sučka si nesmie ranú hrýzť ani oblizovať, preto musí nosiť špeciálny plastový golier, alebo oblek, ktorý jej v tom zabráni a ktorý dostanete vo VŠVAP.

Prvé dni chodievajte von častejšie na kratší čas, len kvôli vyprázdneniu, nenúťte ju chodiť na dlhé **prechádzky**. Vyhýbajte sa schodom, ak nejaké musíte prekonať radšej ju opatrne vyneste (pozor na ranu na bruchu). Po pár dňoch pravdepodobne zabudne, že jej čokoľvek bolo a bude plná energie a bude chcieť behať a naháňať sa. Teraz ju však musíte usmerniť, aby si prudkými pohybmi nepotrhala stehy. Vodte ju **výlučne na vodidle a nedovoľte jej naháňať sa so psami, líhať si na zem, ani nedovoľte ostatným psom, aby jej olizovali ranu** a postupne jej prechádzky predlžujte. Stehy sa vyberajú desiaty deň po operácii, potom je možné obnoviť jej bežné aktivity.

Po sterilizácii sučky jej znížte krmnu dávku.

3.8. KASTRÁCIA PSA

U samca je sterilizácia jednoduchším zákrokom. Vykonáva sa v závislosti od vospelosti psa, nie však skôr ako v 7 mesiaci veku. niekedy spolu s RTG lakťových kĺbov. Operácia prebieha v úplnej narkóze, starostlivosť pred kastráciou a po nej je podobná ako u sučky. Teda dodržiavať čistotu rany a zabrániť, aby si pes ranu lízal, aj pomocou plastového goliera, ktorý dostanete vo VŠVAP. Pes sa zväčša na druhý deň správa normálne, nie sú potrebné zmeny v stravovaní a aj bežnú aktivitu psíka môžeme obnoviť skôr ako u sučky. Naháňanie so psami, pri ktorom by mu nechtiac mohli ranu otvoriť, však treba nechať až na dni po vybratí stehov. Po kastrácii psa mu znížte krmnu dávku.

3.9. RÖNTGEN LAKŤOVÝCH A BEDROVÝCH KÍLBOV

Častým ochorením labradora je dysplázia lakťových, alebo bedrových kĺbov. Je to dedičné ochorenie, pri ktorom nie je kĺb takého tvaru ako by mal byť a psovi tento stav rýchlo spôsobí artrózu a následnú bolestivosť kĺbov pri pohybe. Nakoľko je poslanie vodiaceho psa fyzicky náročné, je nevyhnutné selektovať na túto prácu iba jedinca s kĺbmi v dobrom stave.

RTG prebieha v ľahšej narkóze, takže pes nesmie 12 hodín pred vyšetrením jesť. RTG vyšetrenia sa vykonávajú v špeciálnej ambulancii na Poliankach, kam je nutné v deň vyšetrenia psa nielen priviesť ale aj pomôcť ho držať pri samotnom snímkovaní. Po tomto vyšetrení bude z narkózy

mierne dezorientovaný, môže trochu kňučať, ale večer by už mal byť v poriadku a môže dostať menšiu dávku žrádla a samozrejme vodu.